

NEDERZETTINGSPOREN UIT DE VROEG-ROMEINSE PERIODE EN MOGELIJKE AANWIJZINGEN VOOR EEN FRANS KAMPMENT TIJDENS DE SLAG VAN KORTRIJK IN 1792?

ARCHEOLOGISCH VERVOLGONDERZOEK DOOR MIDDEL VAN EEN VLAKDEKKENDE OPGRAVING TER HOOGTE VAN DE KOFFIEHOEKSTRAAT TE BISSEGEM, KORTRIJK (WEST-VLAANDEREN)

EINDVERSLAG

ABO Archeologische Rapporten 1711

Rapport opgemaakt door: Pedro Pype, Jan Coenaerts en Sylvie Merchie

Derbystraat 55

9051 Gent

juni 2025

Dossiernr. 29530.R.01

Projectcode OE: 2021J56

COLOFON

Titel

Nederzettingssporen uit de vroeg-Romeinse periode en mogelijke aanwijzingen voor een Frans kampement tijdens de Slag van Kortrijk in 1792? Archeologisch vervolgonderzoek door middel van een vlakdekkende opgraving te Bissegem, Kortrijk (West-Vlaanderen).

Auteurs

Pedro Pype, Jan Coenaerts en Sylvie Merchie

Projectnummer

- 29530 (intern)
- 2021J56 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Gent, januari 2022

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 1711

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	04/01/2022	Interne draft
v1	12/01/2022	Externe draft / definitieve versie
v2	12/01/2022	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Pedro Pype
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
General Director	Patrick Hambach

INHOUD

Colofon2

1	Inleiding.....	9
1.1	Administratieve gegevens	9
1.2	Projectcodes.....	9
2	Onderzoeksvragen en doel	10
2.1	Randvoorwaarden.....	10
2.2	Werkwijze en strategie.....	10
3	Aard van de bedreiging	12
3.1	Huidige situatie	12
3.2	Toekomstige situatie	13
4	Archeologische verwachting op basis van de bureaustudie	15
5	Archeologische verwachting op basis van het proefsleuvenonderzoek.....	16
6	Strategie opgraving conform programma van maatregelen	17
6.1	Doel en onderzoeksvragen.....	17
6.2	Opgravingstrategie (Citaat uit Jansen, Praet en Coenaerts 2019)	17
7	strategie	20
7.1	Methode.....	20
7.2	Afwijking Programma Van Maatregelen	22
8	Overzicht van sporen, spoorcombinaties en structuren.....	23
9	Stratigrafie van het terrein.....	24
10	Sporen, spoorcombinaties en Structuren	28
10.1	Fase 1: Losse steentijdvondsten	28
10.2	Fase 2: Inheems-Romeinse nederzettingssporen	30
10.3	Fase 3: Laatmiddeleeuwse sporen	53
10.4	Fase 4: Postmiddeleeuwse sporen.....	54
10.5	Fase 5: Sporen van een Frans kampement uit de Slag van Kortrijk in 1792?	59
10.6	Fase 6: Sporen uit de Eerste Wereldoorlog	72
11	Beantwoorden van de onderzoeksvragen	76
12	Interpretatie van de archeologische site	78
13	Assesement vondsten.....	80
13.1	Observaties en registraties van vondsten	80
13.2	Conservatie specifieke vondsten.....	80

14	Kwaliteitscontrole	81
15	Bibliografie	82
15.1	Geschreven bronnen	82
15.2	Online bronnen	82
16	Sporenlijst.....	83
17	Vondstenlijst.....	84
18	Monsterlijst	85
19	Natuurwetenschappelijk onderzoek	86

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Aanduiding van het projectgebied met weergave van de zone voor vervolgonderzoek (Jansen <i>et al.</i> 2019).	11
Figuur 2: Orthofoto (2017) met aanduiding van de verschillende zones. Het oostelijke deel is aangeduid in het geel (Geopunt 2018)	12
Figuur 3: Oostelijke zone met aanduiding van het noordelijke deel weergegeven op een orthofoto	13
Figuur 4: Totaalplan van de werken Kortrijk R8/A19 (Initiatiefnemer 2019)	14
Figuur 5: Aanleggen tot op het archeologische niveau (ABO nv 2021)	21
Figuur 6: Reeds gedeeltelijk opengelegd vlak (ABO nv 2021)	22
Figuur 7: Algemeen opgravingsplan met aanduiding van de aangetroffen sporen (ABO nv 2021)	23
Figuur 8: Het verwijderen van het ophogingspakket (ABO nv 2021)	25
Figuur 9: Het verwijderen van het ophogingspakket (ABO nv 2021)	25
Figuur 10: Opgravingszone met aanduiding van de geregistreerde bodemprofielen (ABO nv 2021)	26
Figuur 11: Profiel 1 in werkput 1 (ABO nv 2021)	26
Figuur 12: Profiel 3 in werkput 1 (ABO nv 2021)	27
Figuur 13: Steentijd-vondsten aanleg vlak (ABO nv 2021)	28
Figuur 14: Steentijd-vondsten aanleg vlak (ABO nv 2021)	28
Figuur 15: Gedigitaliseerde tekeningen steentijd artefacten (ABO nv 2021)	29
Figuur 16: Algemeen sporenplan met aanduiding van de sporen uit de Inheems-Romeinse periode (ABO nv 2021)	30
Figuur 17: Algemeen zicht op greppel spoor 6 (ABO nv 2021)	31
Figuur 18: Algemeen zicht op greppel spoor 19 (ABO nv 2021)	32
Figuur 19: Doorsnede van greppel S19 (ABO nv 2021)	32
Figuur 20: Algemeen zicht op greppels S36 (ABO nv 2021)	33
Figuur 21: Algemeen zicht op greppels S32 (ABO nv 2021)	34
Figuur 22: Algemeen zicht op kuil S4 (ABO nv 2021)	35
Figuur 23: Doorsnede van kuil S4 (ABO nv 2021)	35
Figuur 24: Detail van de doorsnede van kuil S4 (ABO nv 2021)	36
Figuur 25: Kuilen spoor 20 en 21 (ABO nv 2021)	36
Figuur 26: Kuil spoor 22 (ABO nv 2021)	37
Figuur 27: Kuil spoor 31 (ABO nv 2021)	38
Figuur 28: Doorsnede van kuil spoor 22 (ABO nv 2021)	39
Figuur 29: Kuil spoor 23 (ABO nv 2021)	39
Figuur 30: Doorsnede van kuil spoor 23 (ABO nv 2021)	40
Figuur 31: Algemeen zicht op waterkuil S2 (ABO nv 2021)	40
Figuur 32: Doorsnede van waterkuil S2 (ABO nv 2021)	41
Figuur 33: Detail van de aanlegkuil en eigenlijke kernvulling van waterkuil S2 (ABO nv 2021)	42
Figuur 34: Waterput S33 (ABO nv 2021)	43
Figuur 35: Doorsnede van de aanlegkuil van waterput S33 (ABO nv 2021)	44
Figuur 36: Zicht op de insteek in het vlak van de bekisting van waterput S33 (ABO nv 2021)	44
Figuur 37: Volledige doorsnede van de aanlegkuil van waterput S33 (ABO nv 2021)	45
Figuur 38: Detail restant vlechtwerk van waterput S33 (ABO nv 2021)	45
Figuur 39: Detail onderste opvulling van waterput S33 met lagen 4A tot en met 4D (ABO nv 2021)	46

Figuur 40: Pollenstaal in de onderste opvulling van waterput S33 (ABO nv 2021)	46
Figuur 41: Detail restant houten bekisting van waterput S33 (ABO nv 2021)	47
Figuur 42: Digitale tekening waterput S33 (ABO nv 2021)	47
Figuur 43: Ensemble aardewerk uit greppel S19 (ABO nv 2021)	49
Figuur 44: Ensemble aardewerk uit kuil S20 (ABO nv 2021)	50
Figuur 45: Fragment Pompejaans rood uit greppel S36 (ABO nv 2021)	51
Figuur 46: Kruikwaar uit waterput S33 (ABO nv 2021)	51
Figuur 47: Fragmenten tegulae uit waterput S33 (ABO nv 2021)	52
Figuur 48: Algemeen zicht op greppel spoor 1 (ABO nv 2021)	53
Figuur 49: Doorsnede van greppel spoor 1 (ABO nv 2021)	53
Figuur 50: Aardewerk uit greppel spoor 1 (ABO nv 2021)	54
Figuur 51: Algemeen sporenplan met aanduiding van de sporen uit de postmiddeleeuwen (ABO nv 2021)	55
Figuur 52: Algemeen zicht op het oostelijke verloop van greppel S7 (ABO nv 2021)	56
Figuur 53: Algemeen zicht op het noord-zuid verlopend segment van greppel spoor 7 met onderliggende oudere greppel spoor 8 (ABO nv 2021)	57
Figuur 54: Randfragment van een teil uit greppel S7 (ABO nv 2021)	58
Figuur 55: Algemeen sporenplan met aanduiding van de sporen uit 1792 (ABO nv 2021)	59
Figuur 56: Algemeen zicht op kuilen S25 en S26 (ABO nv 2021)	60
Figuur 57: Algemeen zicht op kuilen S26 en S27 (ABO nv 2021)	60
Figuur 58: Algemeen zicht op kuil S29 (ABO nv 2021)	61
Figuur 59: Algemeen zicht op kuil S30 (ABO nv 2021)	61
Figuur 60: Algemeen zicht op kuil S37 (ABO nv 2021)	62
Figuur 61: Algemeen zicht op kuil S38 (ABO nv 2021)	62
Figuur 62: Detail kern kuil S8 (ABO nv 2021)	63
Figuur 63: Doorsnede van kuil spoor 26 (ABO nv 2021)	64
Figuur 64: Detail van de doorsnede van kuil S26 (ABO nv 2021)	64
Figuur 65: Doorsnede van kuil S28 (ABO nv 2021)	64
Figuur 66: Doorsnede van kuil S29 (ABO nv 2021)	65
Figuur 67: Detail van de doorsnede van kuil sS29 (ABO nv 2021)	65
Figuur 68: Doorsnede van kuil sS30 (ABO nv 2021)	65
Figuur 69: Doorsnede van kuil spoor 37 (ABO nv 2021)	66
Figuur 70: Detail van de doorsnede van kuil spoor 37 (ABO nv 2021)	66
Figuur 71: Doorsnede van kuil S38 (ABO nv 2021)	66
Figuur 72: Wetsteen uit kuil S26 (ABO nv 2021)	67
Figuur 73: Fragment steengoed en kleipijpen uit kuil S38 (ABO nv 2021)	68
Figuur 74: Kleipijpfragmenten uit kuil S29 (ABO nv 2021)	68
Figuur 75: Gedigitaliseerde tekening bodemfragment steengoed uit kuil S38 (ABO nv 2021) ..	69
Figuur 76: Brits type van een veldkeuken in de 17de en 18de eeuw (Belis en Siemons 2020, p. 62)	70
Figuur 77: Voorbeeld van een Re-enactment veldkeuken bij Mount Harmon (Maryland, US) (https://researchingfoodhistory.blogspot.com/2014/10/18th-century-earthen-camp-kitchen-at.html)	70
Figuur 78: Algemeen sporenplan met aanduiding van de granaatinslag (ABO nv 2021)	72
Figuur 79: Granaatinslag S24 (ABO nv 2021)	73
Figuur 80: Fragmenten ontstekers uit de opvulling van inslag S24 (ABO nv 2021)	73
Figuur 81: Fragment Duitse H.Z. 16 ontsteker (ABO nv 2021)	74

Figuur 82: Voorbeeld van een Duitse ontsteker H.Z. model 1916 (www.passioncompassion1418.com)	75
Figuur 83: Faseringsplan (ABO nv 2021)	79

1 INLEIDING

1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2021J56
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- Straat + nr.:	Koffiehoekstraat
- Postcode:	8501
- Fusiegemeente:	Bissegem (Kortrijk)
- Land:	België
Lambertcoördinaten (1972) X/Y (EPSG:31370)	N: 68739.78 / 169661.944 O: 68973.851 / 169383.773 Z: 68958.585 / 169036.06 W: 67415.078 / 169163.272
Kadaster	
- Gemeente:	Bissegem (Kortrijk)
- Afdeling:	3/5
- Sectie:	D/A
- Percelen:	D532k, D534b, D532l, D561a, D561m, D563b en openbaar domein A56b, A151w, A812, A81f2 en openbaar domein
Onderzoekstermijn	november 2021
Thesaurus	Bissegem, Koffiehoekstraat, inheems-Romeins, Slag van 1792 - heden

1.2 PROJECTCODES

Voor het projectgebied werd een bureaustudie opgesteld met projectcode 2018C192 door ABO nv (Jansen, Praet en Coenaerts 2019). Er werd ook een landschappelijk bodemonderzoek (Jansen, Praet en Coenaerts 2019) uitgevoerd met projectcode 2019D220. Vervolgens werd door ABO nv een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (Jansen, Praet en Coenaerts 2019) met projectcode 2019D347.

De vlakdekkende opgraving gebeurt onder **OE-code 2021J56**.

2 ONDERZOEKSVRAGEN EN DOEL

De doelstelling van het vooronderzoek – het vaststellen van de aanwezigheid van een archeologische site en de karakteristieken en bewaringstoestand van deze site, alsook een analyse van de relatie met het landschap, de waarde en de impact van de geplande werken – werd tijdens het bureauonderzoek en aansluitende proefsleuvenonderzoek gehaald.

Gezien echter de aard en datering van de sporen deel uitmakend van de site nader onderzoek vergen is een vervolgonderzoek noodzakelijk. Hierin dient ook het grotere ruimtelijke en chronologische kader mee in rekening genomen te worden.

Er dienen bij het vervolgonderzoek volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- **Zijn er sporen en vondsten uit één of uit meerdere perioden aangetroffen?**
- **Hoe is de onderlinge samenhang tussen de sporen?**
- **Wijzen de sporen op een intensief gebruikte zone of blijkt er toch eerder sprake van off-site verschijnselen?**
- **Wijzen de sporen op duidelijke land- en/of erfindeling?**
- **Zijn er binnen de afbakening(en) sporen aanwezig van gebouwplattegronden?**
- **Indien zo ja, kunnen deze gelinkt worden met gekende typologieën in de omgeving?**
- **Kunnen er verschillende fases binnen de site onderscheiden worden?**
- **Kunnen aangetroffen plattegronden typologisch ingedeeld worden?**
- **Zijn er sporen van ambachtelijke activiteiten?**
- **Hoe past de vindplaats binnen het regionale landschap van de vastgestelde periode(s)?**
- **Welke veranderingen treden in de loop van de tijd op in de vegetatie, de vegetatiestructuur en de openheid van het landschap en wat was de rol van de mens hierbij?**
- **Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, en wat is de vondstdichtheid?**

Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium voor de erkend archeoloog of het onderzoeksdoel met succes bereikt werd.

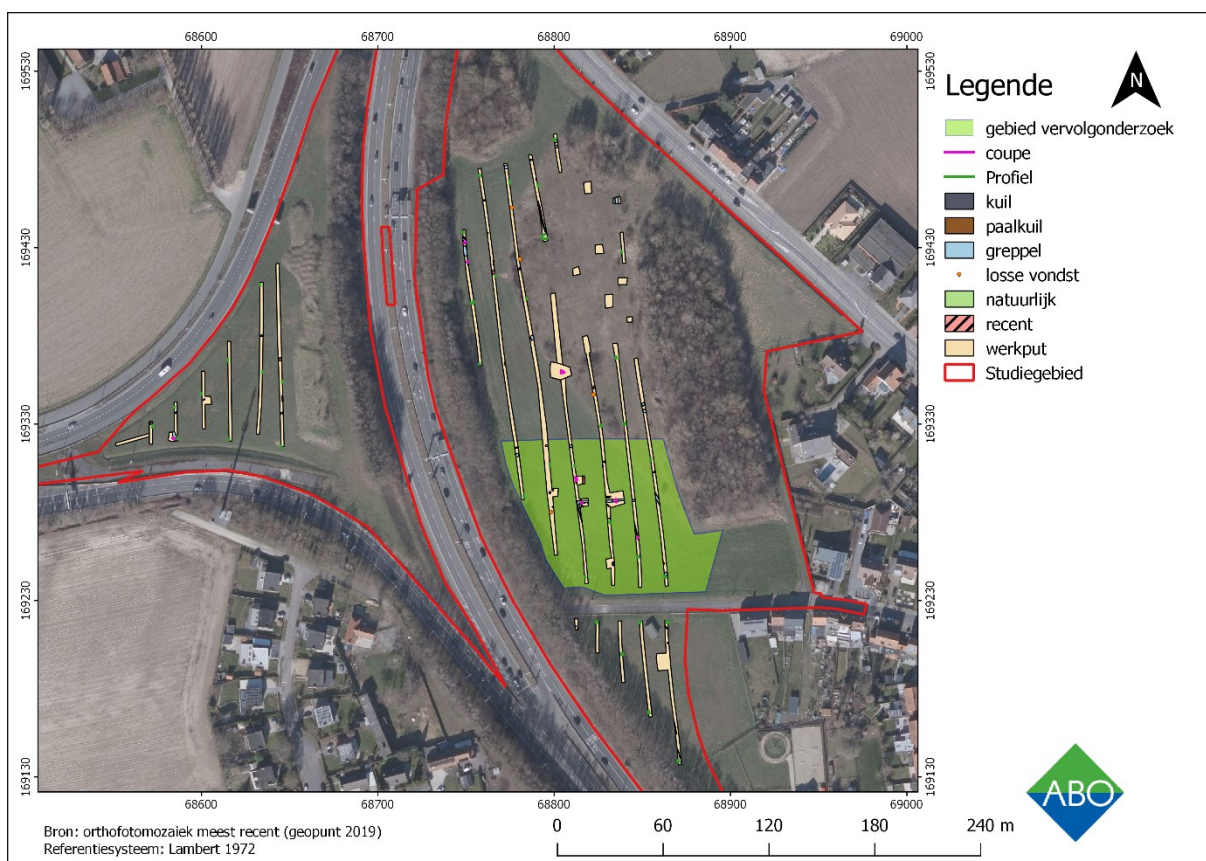
2.1 RANDVOORWAARDEN

Indien de voorgestelde methode niet kan uitgevoerd worden vanwege veiligheidsredenen, zal er in onderling overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed en de initiatiefnemer geopteerd worden voor de meest haalbare en wenselijke methode.

2.2 WERKWIJZE EN STRATEGIE

In het programma van maatregelen van de bekrachtigde archeologienota met ID5437 werd voorgesteld om het onderzoeksgebied te waarderen door middel van een vlakdekkende archeologische opgraving (Jansen, Praet en Coenaerts 2019).

Een indicatief plan is afgebeeld op figuur 1.

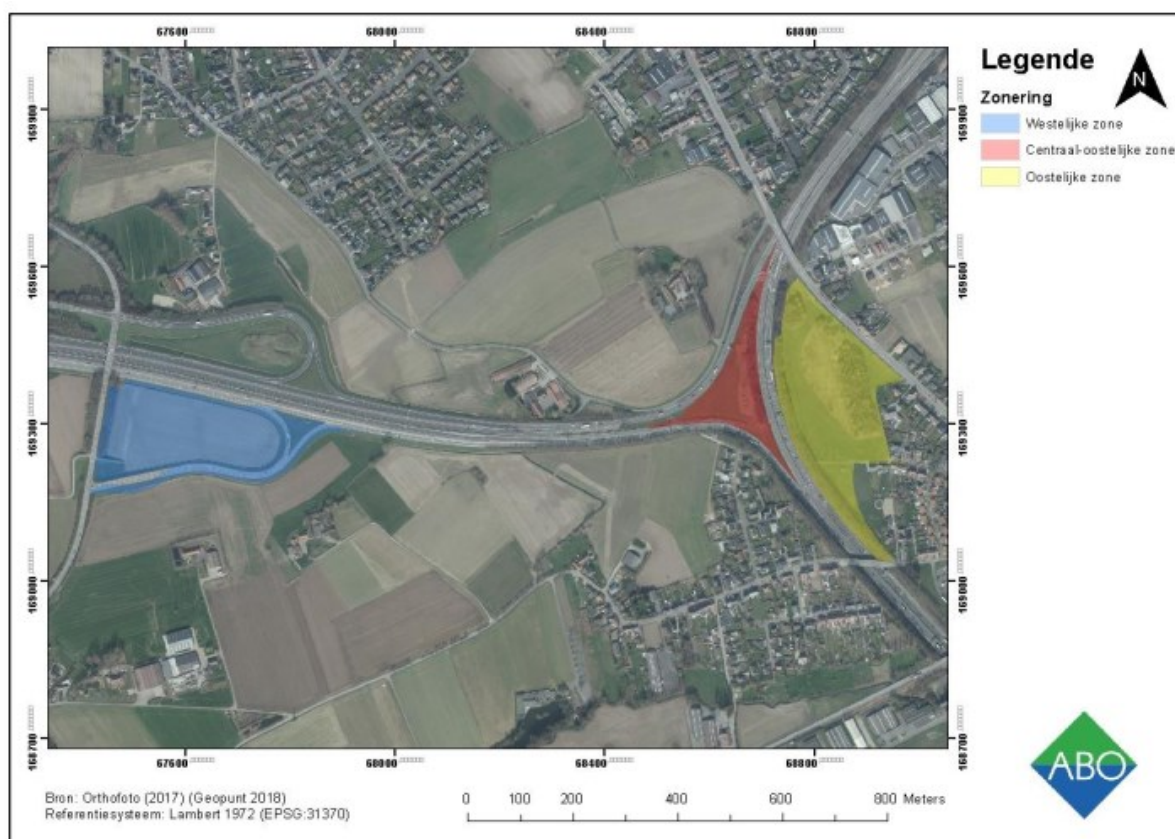
Figuur 1: Aanduiding van het projectgebied met weergave van de zone voor vervolgonderzoek (Jansen *et al.* 2019).

3 AARD VAN DE BEDREIGING

Hieronder wordt gesitueerd uit Jansen et al. 2019. Kaartmateriaal is afkomstig van ABO nv, indien afwijkend wordt de originele bron vermeld in bijschrift.

3.1 HUIDIGE SITUATIE

Het studiegebied is ter hoogte van de autosnelwegen A19 en R8 gelegen. De A19 doorkruist het studiegebied volgens een oost-west as. In het oostelijk deel van het studiegebied vloeit deze weg samen met de R8. De R8 bevindt zich uitsluitend in het oostelijk deel van het studiegebied en is hoofdzakelijk noord-zuid georiënteerd. De verkeerswisselaar Kortrijk-West – dit is de aansluiting tussen de A19 en de R8 – werd in 1982 geopend (anoniem 2018). De R8 bevindt zich op een aanzienlijk lager gelegen deel ten opzichte van het omliggende landschap (zie hfst. 3.1.2). Voor de aanleg van de R8 werd vermoedelijk een groot deel van het terrein weggegraven en gestockeerd op de omliggende percelen (zie hfst. 2.1.3 en 2.1.4).

Figuur 2: Orthofoto (2017) met aanduiding van de verschillende zones. Het oostelijke deel is aangeduid in het geel (Geopunt 2018)

Figuur 3: Oostelijke zone met aanduiding van het noordelijke deel weergegeven op een orthofoto (groen; 2017) (Geopunt 2018)

3.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

In de oostelijke zone zal de effectieve aansluiting tussen de A19 en de R8 worden aangelegd. Gezien de lage ligging van de R8 ten opzichte van de A19 zal deze aansluiting worden uitgevoerd door middel van een cirkelvormige bocht waarbij de autosnelweg gradueel daalt van de A19 in de richting van de R8. Zo zal er van 20,7 à 20,9mTAW ter hoogte van de A19 gedaald worden tot 12,4 à 12,6mTAW ter hoogte van de R8. Aangezien de A19 boven de R8 zal worden aangelegd, zal hiervoor een brug worden opgericht over de R8. Om dit hoogteverschil te compenseren zal het terrein afgegraven worden in de vorm van een schuine talud. Het oostelijk deel bevindt zich hierbij bovenaan de talud; het westelijke deel onderaan. Aan de binnenzijde van deze cirkelvormige aansluiting wordt een buffergracht voorzien langsheen het tracé van de weg.

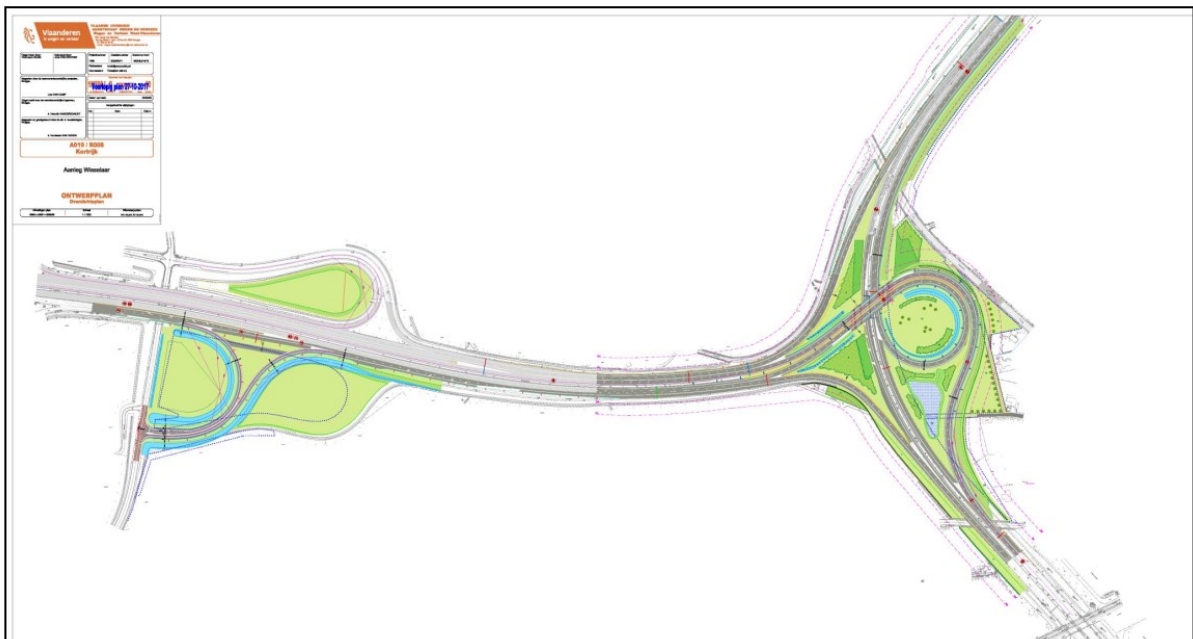
Ten zuiden van deze cirkelvormige aansluiting zal er een vijver worden opgericht. Deze vijver zal ca. 2m dieper zijn dan het maaiveld ten opzichte van de nieuw aan te leggen schuine talud. Dit kan dus maximaal een bodemingreep van 10m-mv met zich meebrengen.

De afrit van de R8 in de richting van de A19 zal vanaf het zuiden gradueel stijgen langs de oostelijke zijde van de cirkelvormige aansluiting. De TAW waarden stijgen hierbij van 11,6mTAW in het zuiden tot 21,6mTAW in het noorden. Op zo'n 20m ten oosten van deze weg wordt een geluidsmuur opgericht.

Het overige deel van het terrein wordt ingericht als groenzone. Hierbij kan de diepte van de bodemingreep gelijkgesteld worden aan de diepte van afgraving voor de aanleg van de schuine talud. Zoals eerder vermeld zal de diepte variëren afhankelijk van de locatie, waarbij de diepste afgraving 8m bedraagt (in het westen) en de meest ondiepe afgraving 2m is (in het oosten).

Het meest oostelijke en meest noordelijke deel van het studiegebied bevinden zich buiten de geplande geluidsmuur, waar er geen bodemingrepen gepland zijn. Mogelijke archeologische resten op deze locaties worden dan ook niet bedreigd. Ter hoogte van de ophoging – die in het oosten van het terrein boven het maaiveld waarneembaar is – zal er tot 2m afgegraven worden. De ophoging is echter 3 à 3,5m hoog, waardoor de geplande werken op deze locatie geen impact zullen hebben op mogelijke archeologische resten.

Het westelijk deel van het terrein – dit is de steile helling langs de R8 – wordt bedreigd door de geplande werken. Echter, vanwege de ligging vlakbij een autosnelweg, de steile hellingsgraad en de aanwezige bebossing kan dit deel van het terrein niet archeologisch onderzocht worden conform de Code van Goede Praktijk. Daarenboven is het potentieel tot kennisvermeerdering van deze beboste strook beperkt waardoor de kosten van een eventueel verder onderzoek op deze locatie niet opwegen ten opzichte van de kenniswinst.

Figuur 4: Totaalplan van de werken Kortrijk R8/A19 (Initiatiefnemer 2019)

4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING OP BASIS VAN DE BUREAUSTUDIE

Citaat uit Jansen et al. 2019:

‘Op basis van landschappelijke en archeologisch/historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied.

Het studiegebied ligt op de noordelijke helling van de Leievallei in vruchtbare zandleembodems nabij meerdere waterlopen. De hogere ligging binnen het landschap en de makkelijk bewerkbare bodems waren gegeerd vanaf het neolithicum, wanneer de eerste landbouwactiviteiten plaatsvinden. In de omgeving werden er dan ook meerdere steentijdartefacten teruggevonden.

Uit de landschappelijke boringen blijkt echter dat de kans op steentijdsites kan worden gereduceerd. Er is geen begraven bodem of oude intacte bodem in het studiegebied aanwezig. Ook is bij uitvoer van de landschappelijke boringen geen enkele aanwijzing voor steentijd aangetroffen, hoewel hier wel oog voor was. In de zones waar de B-horizont bewaard is, kan het voorkomen van steentijdsites echter niet uitgesloten worden. In de zones met een goed bewaarde B-horizont is de kans hierop het grootst.

De landschappelijke locatie was ook tijdens de metaaltijden erg gunstig. Momenteel werden er op slechts twee sites in de omgeving metaaltijdvondsten aangetroffen: op de noordelijke helling aan de Vinkestraat in Wevelgem en aan de industriezone Wevelgem-Zuid, in het lager gelegen deel van de Leievallei.

Een groot deel van de aangetroffen archeologische resten in de omgeving van het studiegebied dateert uit de Romeinse periode. Het gaat om meerdere woonstructuren alsook een brandrestengraf dat bij de opgraving Wevelgem-Zuid werd aangetroffen. Vondsten zoals Romeinse munten en de mogelijke ligging van een Romeinse weg ten noorden van het studiegebied, duiden op een intensief landgebruik tijdens de Romeinse periode.

Op basis van cartografische en archeologische onderzoek in de omgeving kon worden vastgesteld dat er een groot aantal laatmiddeleeuwse sites met walgracht aanwezig zijn in de omgeving en mogelijk ook binnen het huidige studiegebied. Deze walgrachtsites bevonden zich grotendeels op de hoger gelegen delen van de Leievallei, hoewel er ook sites in de lager gelegen delen werden teruggevonden.

Mogelijk kunnen er sites met walgracht aangesneden worden door de geplande infrastructuurwerken (zie hfst. 4.2).

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het Bissegem Flugplatz opgericht. Dit vliegveld werd gebruikt als militaire luchthaven tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog en was een gegeerd doelwit. Er werden dan ook vele bombardementen uitgevoerd in de omgeving van het vliegveld. De luchthaven werd tijdens de Tweede Wereldoorlog verdedigd door meerdere stellingen van luchtafweergeschut (zgn. Flak-stellingen). Deze stellingen werden teruggevonden bij archeologisch onderzoek aan Wevelgem Zuid en aan de Vinkestraat (Wevelgem).’

5 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING OP BASIS VAN HET PROEFSLEUVENONDERZOEK

‘Ten noorden van de Koffiehoekstraat kan een zone aangeduid worden waar zich verschillende sporen centreren en waar zodoende een zone aangeduid kan worden die in de late- tot postmiddeleeuwen duidelijk in gebruik is geweest.

De functie van deze zone is op basis van de sporen moeilijk te bepalen. Buiten een afbakeningsgreppel zijn er geen structuren herkend. Het aangetroffen aardewerk, hoewel gering, wijst echter wel in de richting van bewoning in de omgeving eerder dan puur landbouwgebied. Daarnaast zijn er niet enkel greppels geregistreerd, maar ook enkele kuilen.

Naast de laat- tot post middeleeuwse sporen zijn er ook sporen en vondsten aangetroffen die waarschijnlijk te dateren zijn in de late ijzertijd, mogelijk vroeg romeinse tijd. Ook binnen deze sporen konden geen structuren herkend worden tijdens het proefsleuvenonderzoek.

Desalniettemin is ook hiervan voldoende materiaal aangetroffen dat er van een site uit deze periode gesproken kan worden. Voor deze periode is er minder sprake van een cluster, maar geheel in het noorden van het studiegebied is uit deze periode in ieder geval niks aangetroffen. De site bevindt zich dus vooral in het zuidelijke deel van de zone ten noorden van de Koffiehoekstraat. Op basis van het aangetroffen materiaal kan er nog geen uitspraak gedaan worden over de aard van de site. Sporen uit beide periodes lijken in het zuidelijk deel ten noorden van de Koffiehoekstraat relatief goed bewaard.

De sporen die in deze zone gecoupeerd zijn tekenen zich in de coupe duidelijk af en gaan allemaal nog een 40cm diep onder het vlak. Meer naar het noorden zijn minder sporen aangetroffen en is de bewaring van de aangetroffen sporen ook een stuk minder goed. De bodem lijkt hier tot op grotere diepte verstoord en sporen zijn slechts oppervlakkig bewaard.

Kortom is binnen het studiegebied sprake van een meerperiodensite met in elk geval sporen en vondsten uit de 1e eeuw en uit de 15e tot 17e eeuw. Sporen hiervan zijn vooral aangetroffen in de op bovenstaand kaartje in het blauw aangeduide zone (Figuur 178). Dit is ook de zone waar de bewaring het best is, mogelijk liep de site buiten deze zone door, maar hier is de bodem meer vergraven en zijn eventuele sporen dus grotendeels weg. Over de aard van de site kan op basis van het proefsleuvenonderzoek nog geen uitspraak worden gedaan.

Spoor 11.6 is in het vooronderzoek al volledig onderzocht omdat in de nabije omgeving hiervan geen sporen aangetroffen zijn en dit deel van het onderzoeksgebied dus niet geselecteerd zou worden voor vervolgonderzoek. Het leek echter een waardevol spoor. Hier is dus ook de 2e helft al uitgehaald. Uit dit spoor kwam gevarieerd materiaal dat moeilijk te dateren is, maar 1 scherf duidt duidelijk op volle middeleeuwen. Daarnaast zat er veel houtskool en weinig verbrand bot in het spoor.’

6 STRATEGIE OPGRAVING CONFORM PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

6.1 DOEL EN ONDERZOEKSVRAGEN

De doelstelling van het vooronderzoek – het vaststellen van de aanwezigheid van een archeologische site en de karakteristieken en bewaringstoestand van deze site, alsook een analyse van de relatie met het landschap, de waarde en de impact van de geplande werken – werd tijdens het bureauonderzoek en aansluitende proefsleuvenonderzoek gehaald.

Gezien echter de aard en datering van de sporen deel uitmakend van de site nader onderzoek vergen is een vervolgonderzoek noodzakelijk. Hierin dient ook het grotere ruimtelijke en chronologische kader mee in rekening genomen te worden.

Er dienen bij het vervolgonderzoek volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- *Zijn er sporen en vondsten uit één of uit meerdere perioden aangetroffen?*
- *Hoe is de onderlinge samenhang tussen de sporen?*
- *Wijzen de sporen op een intensief gebruikte zone of blijkt er toch eerder sprake van off-site verschijnselen?*
- *Wijzen de sporen op duidelijke land- en/of erfindeling?*
- *Zijn er binnen de afbakening(en) sporen aanwezig van gebouwplattegronden?*
- *Indien zo ja, kunnen deze gelinkt worden met gekende typologieën in de omgeving?*
- *Kunnen er verschillende fases binnen de site onderscheiden worden?*
- *Kunnen aangetroffen plattegronden typologisch ingedeeld worden?*
- *Zijn er sporen van ambachtelijke activiteiten?*
- *Hoe past de vindplaats binnen het regionale landschap van de vastgestelde periode(s)?*
- *Welke veranderingen treden in de loop van de tijd op in de vegetatie, de vegetatiestructuur en de openheid van het landschap en wat was de rol van de mens hierbij?*
- *Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, en wat is de vondstdichtheid?*

Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium voor de erkend archeoloog of het onderzoeksdoel met succes bereikt werd.

6.2 OPGRAVINGSTRATEGIE (CITAAT UIT JANSSEN, PRAET EN COENAERTS 2019)

Voor de uitvoering van het veldwerk geldt de minimale bezetting beschreven in hoofdstuk 3.6. De veldwerkleider bezorgt wekelijks de dagrapporten aan het Agentschap Onroerend Erfgoed en de initiatiefnemer.

Qua strategie wordt verwezen naar de Code van Goede Praktijk. Hieronder worden een aantal zaken

extra belicht. Opeengelegde vlakken mogen niet betreden worden met de kraan en/of ander zwaar materiaal.

Het veldwerk wordt dermate georganiseerd dat er efficiënt en wetenschappelijk verantwoord wordt opgegraven. Er wordt gestreefd naar een maximale afstemming van kranen en grondverzet enerzijds en opgravingsploeg(en) anderzijds.

Wanneer gebouwplattegronden gedeeltelijk buiten het vlak van de aangelegde werkput liggen, dient de werkput uitgebreid te worden binnenin het studiegebied om de structuren in één geheel te kunnen onderzoeken. Ook bij het aantreffen van andere plattegronden dient zoveel mogelijk te worden getracht deze in één keer op te graven. In andere richting kan het gebied ook verkleind worden indien de muren van het binnendomein bereikt zijn binnen de afgebakende zone.

Er dienen maatregelen genomen te worden tegen overlast door regen- en of grondwater, die niet schadelijk zijn voor het bodemarchief. Voorafgaand aan het vlakdekkend onderzoek wordt het peil van het grondwater bepaald. Indien de registratie van sporen wordt gehinderd door een hoge grondwaterstand wordt er kaderbemaling voorzien, zoals beschreven in Hfstk.3.2.1, p.14.

Indien een spoor zich tegen de putwand bevindt wordt het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren. Er wordt dagelijks voorzien in een volledige opmeting van sporen en werkputten. Dit betekent dat er dagelijks een recent en aangevuld grondplan aanwezig is.

Archeologische sporen worden na profielregistratie en staalname steeds in hun geheel uitgegraven en doorzocht. Kleinere structuren (o.a. greppels en paalkuilen) worden manueel uitgehaald. Diepe grachten en diepe kuilen kunnen machinaal uitgegraven worden. Het machinaal verdiepen gebeurt in lagen van hoogstens 5cm onder begeleiding van een archeoloog. Vondstmateriaal wordt steeds stratigrafisch of per diepteniveau ingezameld. Het materiaal uit de gracht en andere sporen wordt verder onderzocht door een materiaalexpert.

Indien meerdere pollenbakken gebruikt worden voor één profielname dienen de verschillende pollenbakken minimaal 10cm te overlappen. Alvorens de pollenbakken uit het profiel te verwijderen worden ze gefotografeerd en ingemeten. De geregistreeerde lagen worden op de pollenbakken aangebracht. Beerputten en afvalkuilen worden bemonsterd en gezeefd met het oog op de analyse van het consumptiepatroon.

Sporen die snel dreigen te degraderen worden beschermd.

Muren worden in detail gedocumenteerd in functie van de identificatie van fundering en opgaand muurwerk, bouwnaden en dergelijke meer. Van muren worden enkel de omtrek, bouwnaden en eventuele negatieve indrukken ingetekend. Baksteenformaten worden genoteerd (lengte x breedte x dikte). Muren worden in hun geheel en in delen volledig gefotografeerd, frontaal, met overlapping in de foto's. Van de mortel van elke niet dateerbare muur worden stalen genomen voor datering.

Vloeren worden in detail gedocumenteerd in functie van gebruikssporen en resten van er op of in gebouwde constructies (binnenmuren, doorgangen, negatieve sporen, ...). Vloeren worden minstens in hun geheel gefotografeerd. Bij een vloer met een bepaald patroon worden detailfoto's genomen met schaallat. Een vloer met decoratieve tegels dient in detail te worden ingetekend en gefotografeerd. Deze tegels (ook de niet-decoratieve wanneer ze deel uitmaken van de decoratieve vloer) moeten gerecupereerd worden en krijgen een nummer dat op het detailplan wordt aangeduid. Bij de recuperatie van de tegels worden de nodige conservatiemaatregelen in acht genomen. Alle eco-en artefacten in een opmaaklaag worden ingezameld.

Indien er grachten aangetroffen worden, dienen voldoende profielen gemaakt te worden. Bijzondere aandacht gaat hierbij naar monsternamen voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Ondiepe grachten worden volledig opgegraven waarbij eventuele vondsten geregistreerd worden. Het verzamelen van vondsten gebeurt per grachtsegment zodat spatiale analyse van de vondstenverspreiding mogelijk is.

Bij het aantreffen van diepe en/of omvangrijke grachten (vestinggrachten, walgrachten, ...) wordt een eerste vlak aangelegd en geregistreerd op het niveau waar de insteek zichtbaar wordt. Grondsporen andere dan de gracht worden gecoupeerd en afgewerkt. De vulling van de gracht wordt onder toezicht van minstens twee archeologen, waaronder de veldwerkleider (machinaal) laagsgewijs (in lagen van hoogstens 5cm) verwijderd tot de maximale diepte van de gracht zichtbaar is (binnen verstoringsdiepte). Daarbij wordt het vlak systematisch gecontroleerd op vondsten en gescreend met een metaaldetector. Bij het aantreffen van opvallende vondstconcentraties of schijnbaar intacte recipiënten wordt manueel verder gewerkt. Vondstmateriaal wordt steeds stratigrafisch of per diepteniveau ingezameld. Er wordt hiervoor voldoende ruimte voor de opslag van de vondsten voorzien.

Nadien wordt het materiaal geanalyseerd door een materiaalexpert. Bij het verwijderen van de vulling dient tevens speciale aandacht besteed te worden aan het herkennen en registreren van houten en andere structurele elementen die deel uitmaakten van zowel de bouw als de werking van de gracht.

Voorts wordt de nodige aandacht besteed aan restanten van bruggen en bouwwerken die aan de gracht grensden. Op zulke plaatsen worden bijkomende monsters genomen voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Indien de onderkant van de gracht niet bereikt kan worden, dient het grachtprofiel aangevuld te worden door middel van boringen om de 50cm. Hierbij wordt er tot minstens 20cm in de moederbodem geboord.

Bij het aantreffen van waterputten, beerputten, silo's en/of diepe afvalputten wordt bijzondere aandacht besteed aan de monsternamen voor natuurwetenschappelijk onderzoek en dateringsonderzoek. Bij het couperen van waterputten wordt er zorg voor gedragen dat de volledige waterput met insteekkuil wordt gecoupeerd, rekening houdend met de wetgeving inzake veiligheid.

Indien sprake van een bewaarde bekisting of stenen mantel, dient deze vrijgelegd te worden en in detail te worden geregistreerd. Bij het couperen van beerputten, wordt de coupe op de kleinst mogelijk werkbare oppervlakte gezet opdat men de verschillende lagen goed kan onderscheiden en apart kan volgen. De bewaarde houten of stenen putstructuur zelf dient in detail geregistreerd worden betreffende de constructiewijze, de situering van het stortgat en een eventuele fasering. Uit heterogene puin –en/of ophogingspakketten worden enkel diagnostische en/of uitzonderlijke vondsten verzameld. Stalen genomen in het kader van natuurwetenschappelijk onderzoek worden eerst gewaardeerd (assessment).

Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

7 STRATEGIE

7.1 METHODE

De opgraving langs de Koffiehoekstraat te Bissegem werd uitgevoerd tussen maandag 15 en dinsdag 30 november 2021. Het onderzoek werd uitgevoerd door erkende archeologen Pedro Pype, Jan Coenaerts, Glenn De Hooghe, assistent-archeologe Sylvie Merchie en aardkundige/assistent-archeologe Chantal De Jaeger van ABO nv.

Het openleggen van het terrein gebeurt met een kraan met tandeloze kraanbak van ca. 21 ton onder begeleiding van een erkend archeoloog (figuur 5 en 6). De aarde dient steeds gescheiden afgegraven en gestockeerd te worden. De afzonderlijke werkputten dienen groot genoeg te zijn om voldoende ruimtelijk inzicht te bekomen per werkput. Bij vaststelling van een palencluster dient deze in zijn totaliteit vrijgelegd te worden om inzicht te bekomen in de aard en omvang van de structuur.

Er werd geopteerd om de afzonderlijke stroken hetzelfde werkputnummer te geven om verwarring te vermijden, nl. werkput 1.

De archeologische sporen worden conform met de CGP geregistreerd en onderzocht teneinde zoveel mogelijk informatie omtrent aard en datering te extraheren. Eens de vlakken aangelegd zijn dienen er maatregelen genomen te worden tegen overlast van regen- of grondwater. Bij warm weer dienen ook voorzorgsmaatregelen genomen te worden om te voorkomen dat sporen uitdrogen. Dit geldt vooral voor die gevoelig zijn of een grote informatie waarde kunnen herbergen (bvb grafcontexten, waterputten, silo's, etc.).

Vondsten en stalen worden steeds behandeld zoals voorzien in de CGP en worden voorzien van de nodige labels. Vondsten worden beschermd tegen degradatie (zeker voor metaal of organische vondsten is dit van belang. Voor de staalname moet er steeds rekening gehouden worden met het oog op de uit te voeren analyse, waardoor de staalname correct en hygiënisch dient te gebeuren, om de kans op contaminatie te minimaliseren.

Figuur 5: Aanleggen tot op het archeologische niveau (ABO nv 2021)

Figuur 6: Reeds gedeeltelijk opengelegd vlak (ABO nv 2021)

7.2 AFWIJKING PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

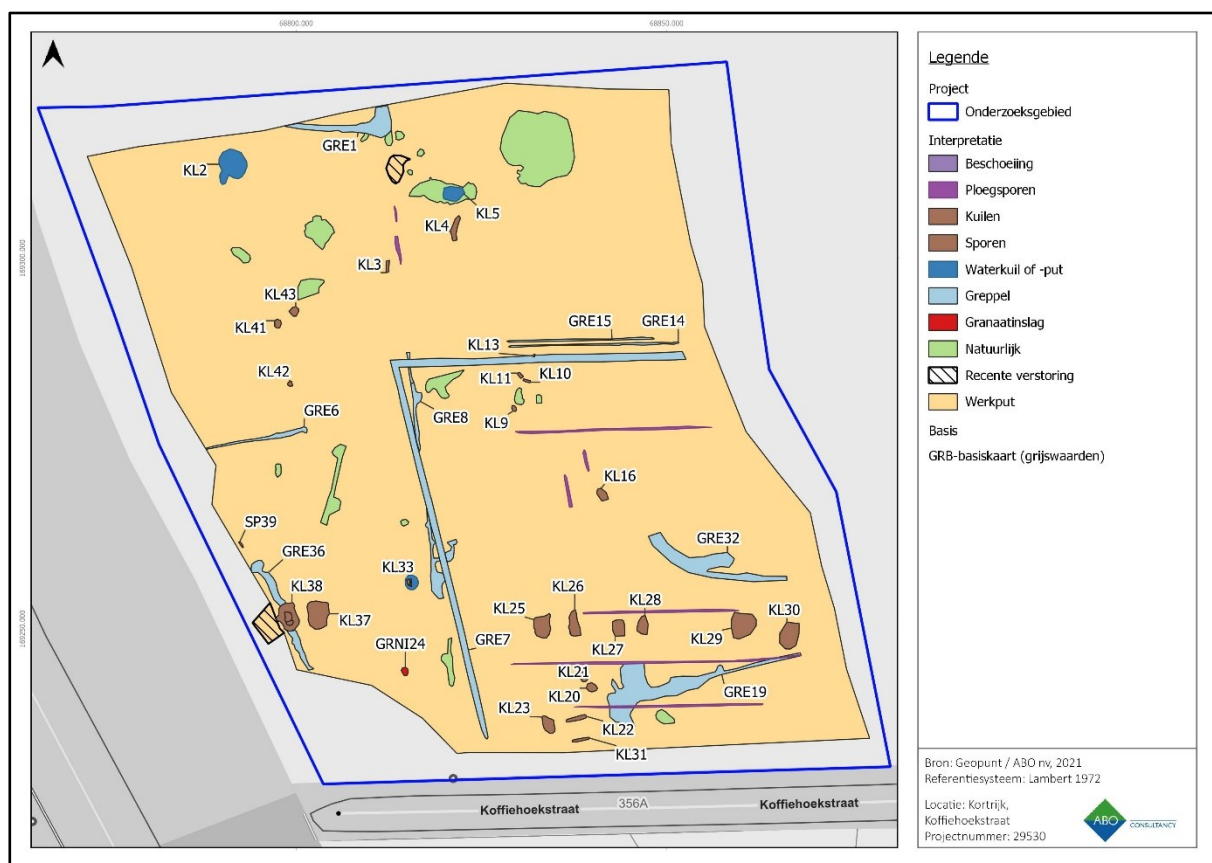
Er zijn geen afwijkingen uitgevoerd ten opzichte van het Programma van Maatregelen.

8 OVERZICHT VAN SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN STRUCTUREN

Tijdens de opgraving werden er in het totaal 41 archeologische sporen geregistreerd en in detail onderzocht (Tabel 1 en Figuur 7).

Fase	Periode	Spoornummers
1	Steentijd	Losse vondsten
2	Inheems-Romeinse	S6, S81, S9, S20, S21, S22, S23, S31, S32, S33, S36
3	Laatmiddeleeuws	SS1
4	Postmiddeleeuws	S3, S7, S9, S10, S11, S16
5	Slag van 1792	S25, S26, S27, S28, S29, S30, S37, S38
6	Eerste Wereldoorlog	S24

Tabel 1: Tabel met de aangetroffen sporen (ABO nv 2021)

Figuur 7: Algemeen opgravingsplan met aanduiding van de aangetroffen sporen (ABO nv 2021)

9 STRATIGRAFIE VAN HET TERREIN

Op basis van de bodemkaart is het studiegebied gelegen in de zandleemstreek met matig droge en matig natte zandleembodems. De matig droge zandleembodems (**Pbc**) bestaan uit een grijsbruine, humeuze bouwvoor van 25- 30cm dikte. Bij het voorkomen van een verbrokkelde textuur B-horizont, is een deel van de uitlogingshorizont vermengd met de bouwvoor tot een homogene humeuze Ap-horizont. Onder deze Ap-horizont komt een bruingele overgangshorizont voor van 20-30cm dikte. De verbrokkelde textuur B-horizont bevindt zich tussen -0.50mMV en -0.80mMV (Figuur 11-12).

Zoals reeds uit het terreinbezoek en het archeologische vooronderzoek is gebleken werd het noordelijke deel van de Koffiehoekstraat in het recente verleden kunstmatig opgehoogd met de vergraven grond die bij de aanleg van de R8 gestockeerd moest worden.

Op basis van het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek en tijdens de opgraving kon aangetoond worden dat de dikte van dit pakket varieert van ca. 1,00m in het zuidelijke gedeelte van het onderzoeksgebied richting de Koffiehoekstraat tot de maximaal 1,50m in het noordelijke deel (Figuur 8 en 9).

In het heterogene pakket werden er ook bakstenen, fragmenten van betonblokken, plastic en stukken van elektrische leidingen vastgesteld.

Bodemkundig is er volgens de *World Reference Base for Soil Resources* dus sprake van een zogenaamde “**technosol**”, met andere woorden een bodem gevormd door menselijke technische activiteiten (Dondeyne et al. 2015).

Uit de analyse van de geregistreerde bodemprofielen werd ook duidelijk dat men indertijd, voorafgaand de ophoging, ook reeds de toenmalige teelaarde heeft verwijderd, waardoor het ophogingspakket onmiddellijk kwam te rusten op de B-horizont (Figuur 10-12).

Bij deze profielen werd tussen het ophogingspakket en de B-horizont een dunne donkere accumulatiehorizont aangetroffen wat aantoont dat het verwijderen van de teelaarde in een nat seizoen werd uitgevoerd.

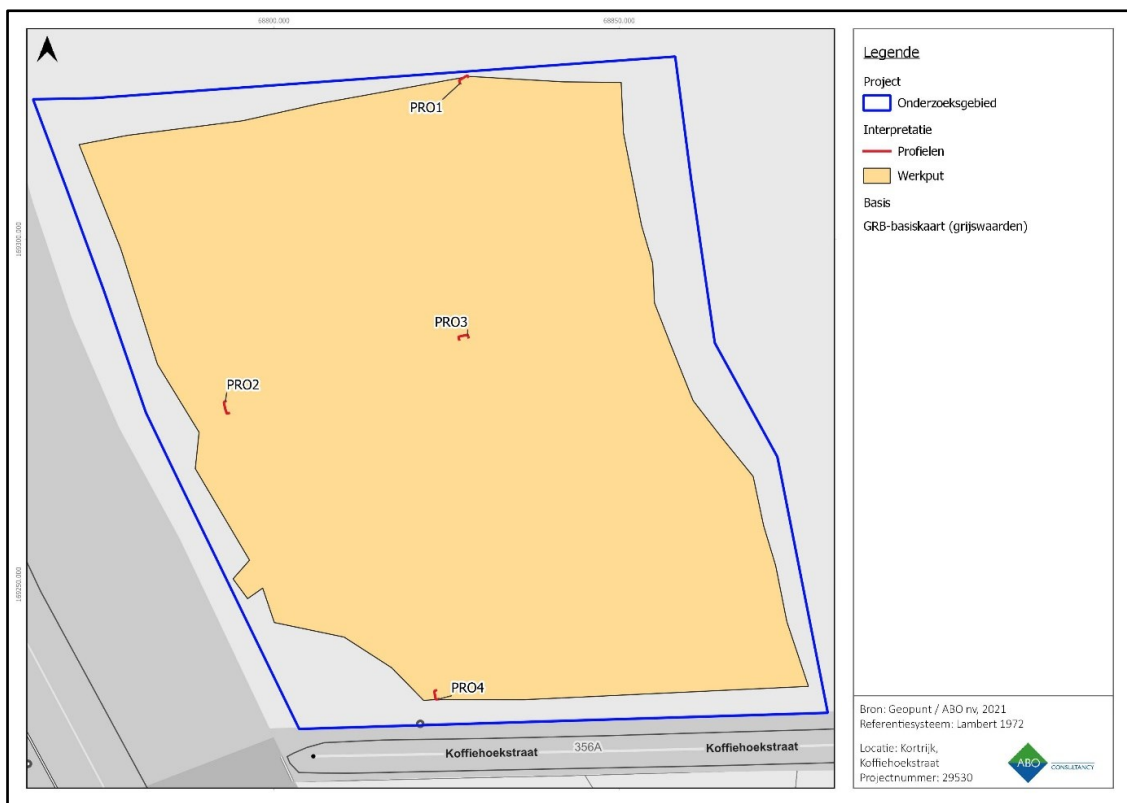
Elders is ook gebleken dat plaatselijk reeds de B-horizont tijdens de grondwerken werd aangetast en sterk gecompacteerd geraakte door het grondverzet.

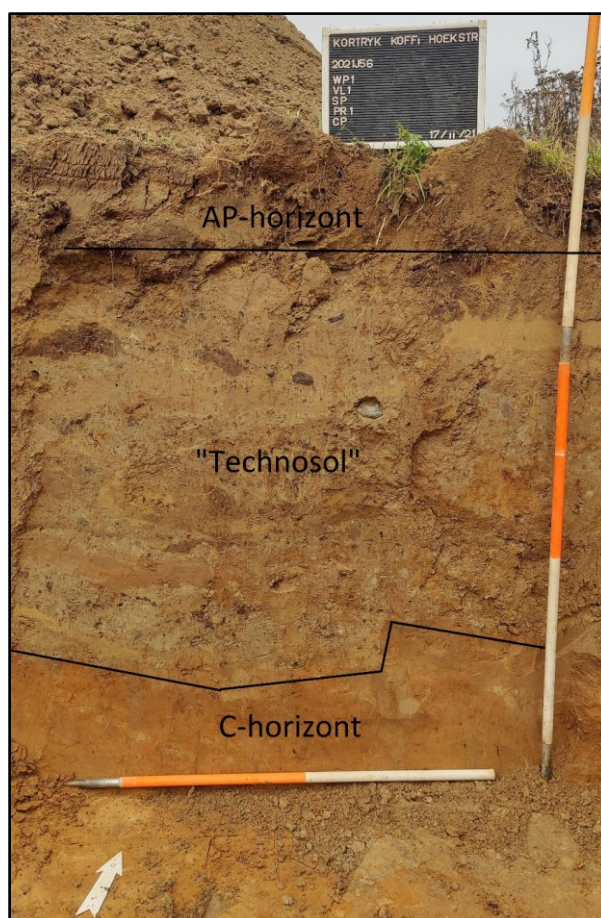
Figuur 8: Het verwijderen van het ophogingspakket (ABO nv 2021)

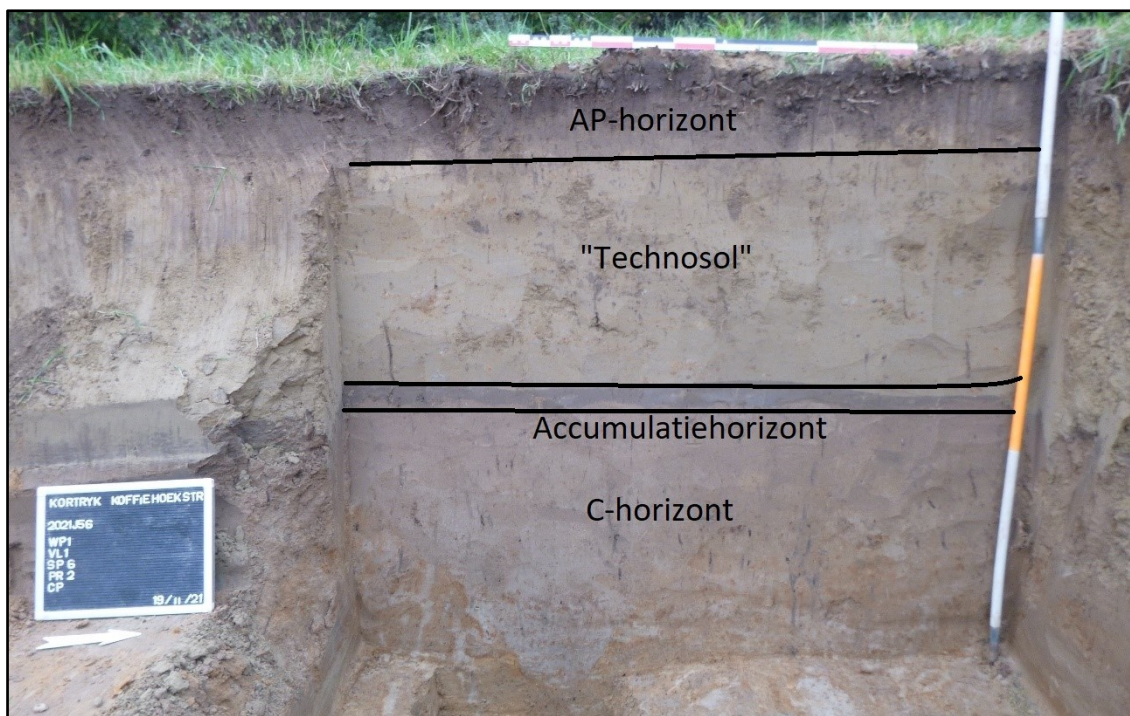
Figuur 9: Het verwijderen van het ophogingspakket (ABO nv 2021)

Figuur 10: Opgravingszone met aanduiding van de geregisteerde bodemprofielen (ABO nv 2021)

Figuur 11: Profiel 1 in werkput 1 (ABO nv 2021)

Figuur 12: Profiel 3 in werkput 1 (ABO nv 2021)

10 SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN STRUCTUREN

10.1 FASE 1: LOSSE STEENTIJDVONDSTEN

Tijdens de aanleg van het vlak kwamen, ter hoogte van de opvulling van greppel S19, een drietal verspreide losse steentijdvondsten (figuur 13) aan het licht vervaardigd in zwart en grijs gespikkelde silex.

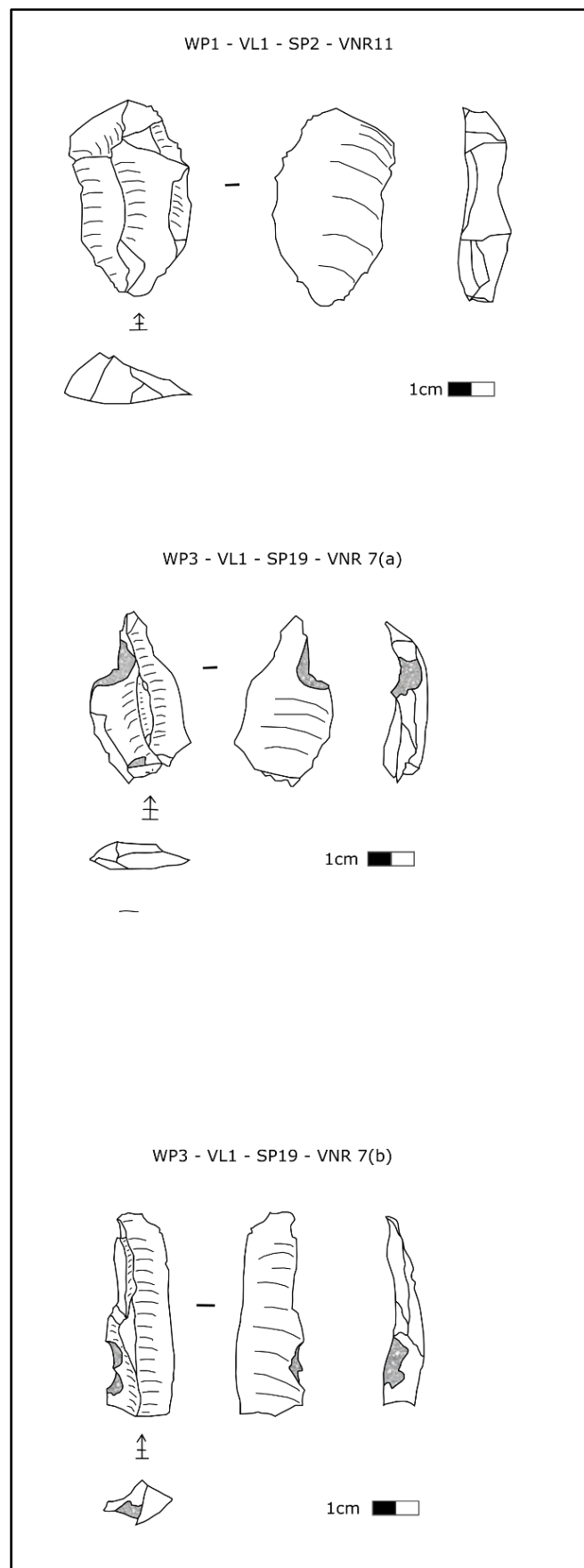
Mogelijk betreft het een steker of boor (Figuur 13: links), een fragment van een gebroken microkling (Figuur 13:rechts) en een halffabricaat (Figuur 14).

Figuur 13: Steentijd-vondsten aanleg vlak (ABO nv 2021)

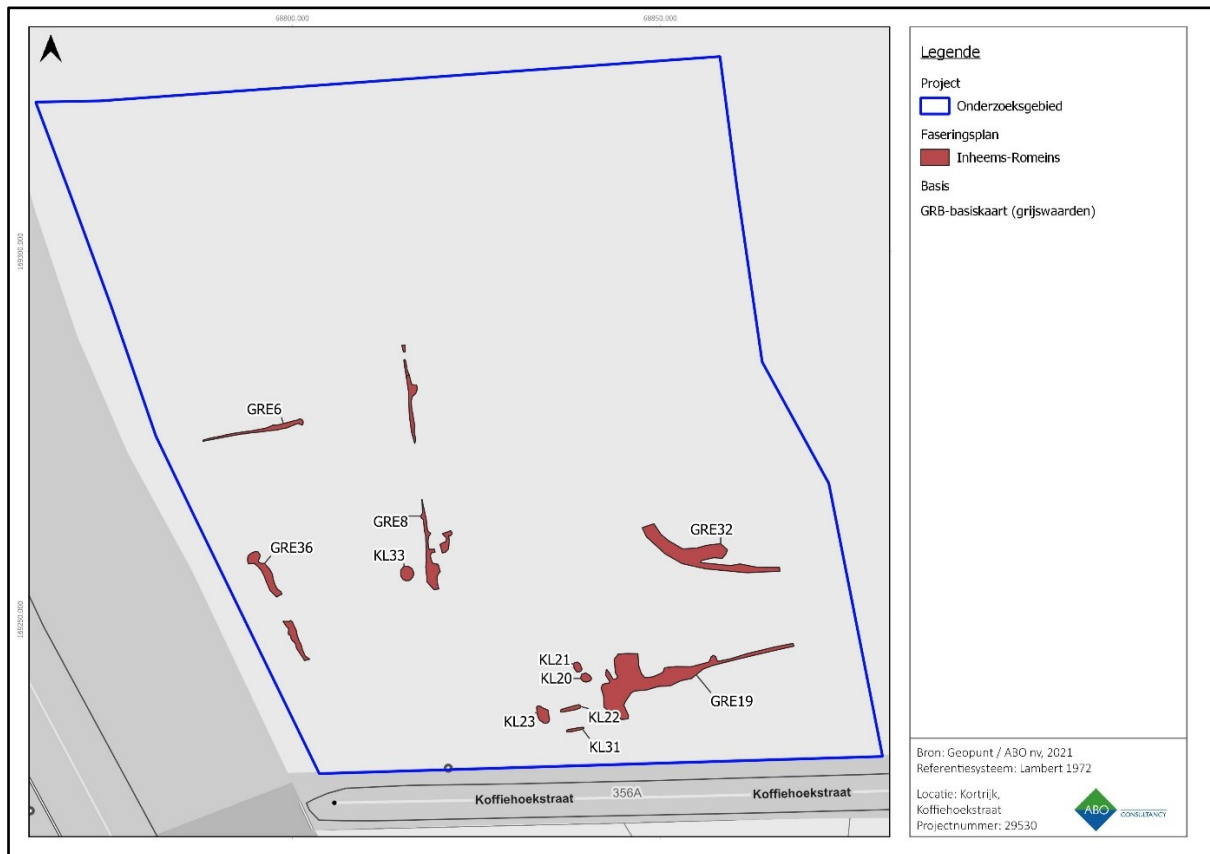
Figuur 14: Steentijd-vondsten aanleg vlak (ABO nv 2021)

Figuur 15: Gedigitaliseerde tekeningen steentijd artefacten (ABO nv 2021)

10.2 FASE 2: INHEEMS-ROMEINSE NEDERZETTINGSSPOREN

12 sporen wijzen, op basis van het aangetroffen aardewerk, op de aanwezigheid van sporen uit de vroeg-Romeinse periode (figuur 16). Tot deze fase behoren een 5-tal greppelsstructuren (S6, S8, S19, S32 en S36), een 5-tal kuilen (S20-S23 en S31), een waterkuil (S2) en een waterput met resten van een houten bekisting (S33) (Figuur 16).

Figuur 16: Algemeen sporenplan met aanduiding van de sporen uit de Inheems-Romeinse periode (ABO nv 2021)

10.2.1 LAND-/ERFINDELING (S6, S8, S19, S32 EN S36)

Een vijftal eerder organisch gevormde greppelsstructuren (Figuur 16-17) kunnen met mogelijke land-/erfdeeling in verband gebracht worden (S6, S8, S19, S32 en S36).

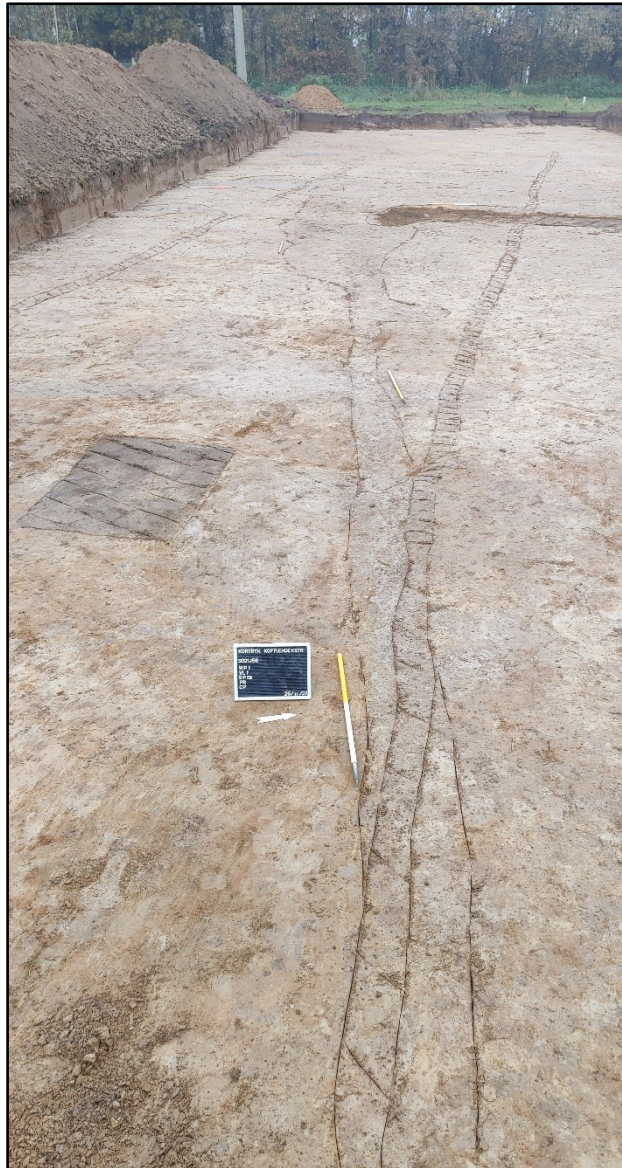
Greppel S6 betreft een gedeelte van een smalle greppel met oost-west verloop en situeert zich in het uiterst westelijke deel van het onderzoeksgebied (Figuur 17).

Figuur 17: Algemeen zicht op greppel S6 (ABO nv 2021)

Greppelstructuur S19 (Figuur 18) situeert zich in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied en wordt gekenmerkt door een min of meer oost-west verloop en een maximale breedte van ca. 0,40m. Het westelijke deel van de greppel lijkt te eindigen in een natuurlijke, door erosie gevormde depressie of is het gevolg van het erosie van de greppel zelf. Het spoor werd plaatselijk doorsneden door een recent drainagekanaal.

In doorsnede heeft greppel S19 een ontdubbeld komvormig profiel (Figuur 19).

Een tweede greppelstructuur situeert zich ten westen van greppel S19 (Figuur 18) met een noord-zuid richting en een min of meer grillig verloop (greppel S8).

Greppel S36 betreft een gedeelte van een greppel, tevens met een min of meer noordwest-zuidoost verloop en situeert zich in het uiterste zuidwestelijke deel van het onderzoeksgebied.

Figuur 20: Algemeen zicht op greppels S36 (ABO nv 2021)

Greppel S32 (figuur 19) situeert zich in het oostelijke deel van het onderzoeksgebied, ca. 10m ten noorden van greppel S19. De greppel heeft een sikkelvormig verloop met een oostelijke uitloper en heeft een maximale breedte van ca. 1m.

Figuur 21: Algemeen zicht op greppels S32 (ABO nv 2021)

10.2.2 KUILEN (S20-S23, S31)

Onmiddellijk ten westen van greppel S19 kwam een cluster bestaande uit een vijftal kuilen (figuur 20) aan het licht (kuil S20-S23 en S31).

In het noord-centrale deel van het onderzoeksgebied kwam een vrij diffuse onregelmatige sikkelvormige kuil aan het licht gekenmerkt door de aanwezigheid van verbrande leem en houtskool in het noordelijke deel (kuil S4).

Figuur 22: Algemeen zicht op kuil S4 (ABO nv 2021)

In doorsnede bleek het spoor echter zeer ondiep bewaard. Mogelijk betreft het eerder een natuurlijke anomalie (windval) dan een antropogeen spoor (Figuur 23 en 42).

Figuur 23: Doorsnede van kuil S4 (ABO nv 2021)

Figuur 24: Detail van de doorsnede van kuil S4 (ABO nv 2021)

In het uiterste zuidelijke deel van het onderzoeksgebied kwamen enkele kuilen in een cluster aan het licht (S20 tot 23 en 31).

Een tweetal kuilen (Figuur 25) met ovaalronde vorm zijn geclusterd en noordwest-zuidoost georiënteerd. De lengte van de kuilen varieert tussen de 1 en 1,50m en de breedte tussen de 0,50 en 1m. De opvulling wordt gekenmerkt door een vrij homogene donkerbruine vulling.

Beide kuilen doen in eerste instantie denken aan gekoppelde paalkuilen van een houtbouw, waarbij de grotere als wandstijl en de kleinere als steun zouden geïnterpreteerd worden. Doch verder werden er in de onmiddellijke nabijheid geen paalkuilen aangetroffen.

Figuur 25: Kuilen S20 en S21 (ABO nv 2021)

Kuilen S22 en S31 (Figuur 26-27) betreffen beide langwerpige smalle kuil met een lengte van ca. 3m en een breedte van ca. 0,40m. Beide kuilen komen parallel met elkaar voor met een oost-west oriëntatie en met een tussenstand van ca. 3m.

Figuur 26: Kuil S22 (ABO nv 2021)

Figuur 27: Kuil S 31 (ABO nv 2021)

In doorsnede vertonen beide kuilen een min of meer komvormig profiel (Figuur 28).

Figuur 28: Doorsnede van kuil S22 (ABO nv 2021)

Kuil S23 betreft een kuil met een onregelmatige vorm gekenmerkt door de aanwezigheid van houtskool en verbrande leem. In doorsnede bleek het spoor echter ondiep bewaard (Figuur 29 en 30).

Figuur 29: Kuil S23 (ABO nv 2021)

Figuur 30: Doorsnede van kuil S23 (ABO nv 2021)

10.2.3 WATERKUIL S2

In het uiterste noordwestelijke deel van het onderzoeksgebied werd een waterkuil aangetroffen met een diameter van ca. 6m (Figuur 31).

Figuur 31: Algemeen zicht op waterkuil S2 (ABO nv 2021)

In doorsnede wordt de waterkuil gekenmerkt door een komvormige aanleg en een trogvormig kern met vrij steile wanden en een vlakke bodem (Figuur 32).

De opvulling van de aanlegkuil wordt gekenmerkt door een gelaagde opvullingssequentie en is het gevolg van het heropvullen van de trechter na het plaatsen van de (verdwenen) houten- of vlechtwerk-beschoeiing.

In de opvulling van de kern werden geen sporen meer aangetroffen van een houten- of vlechtwerk-beschoeiing, doch de strakke aflijning wijst naar de aanwezigheid van een (verdwenen) beschoeiing.

In de opvulling van de kern kunnen twee afzonderlijke vullingspakketten onderscheiden worden (Figuur 32 en 33). De centrale opvulling wordt gekenmerkt door een beige tot lichtgrijze vrij compacte vulling met aanwezigheid van houtskool, mangaan en gleyverschijnselen. De bovenste opvulling betreft een nazakking en wordt gekenmerkt door een vrij homogene lichtbruine vulling met aanwezigheid van houtskoolspikkels en wortelkanalen.

Tijdens de aanleg van het vlak werd er in de bovenste vulling van de kern twee wandfragmenten lokaal/regionaal vervaardigd handgevoemd aardewerk aangetroffen.

Uit de kernvulling werden twee pollenstalen ingezameld met het oog op een eventuele natuurwetenschappelijke waardering en/of analyse in functie van landschapsecologie. Eén pollenstaal werd genomen uit de onderste opvulling (gebruiksfase) en een tweede bovenaan uit de finale nazakking.

De waardering van de stalen werd uitgevoerd door EARTH Integrated Archaeology.

Echter, in het preparaat is **geen pollen, sporen of non-pollen palynomorfen (NNP) aangetroffen**, waardoor het dan ook niet mogelijk is om het preparaat verder te analyseren (Earth Rapporten 2025-019, cf. hoofdstuk 19).

Figuur 32: Doorsnede van waterkuil S2 (ABO nv 2021)

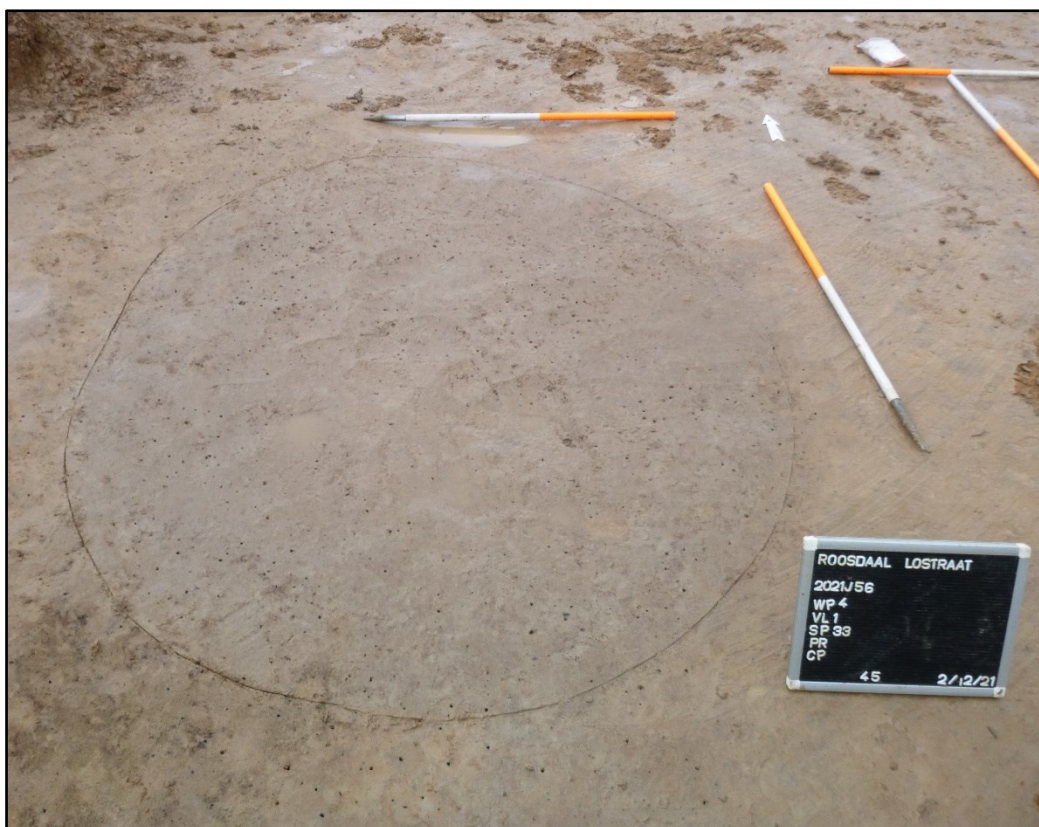

Figuur 33: Detail van de aanlegkuil en eigenlijke kernvulling van waterkuil S2 (ABO nv 2021)

10.2.4 WATERPUT S33

In het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied, nabij de Koffiehoekstraat, kwam een tweede circulair spoor aan het licht die op basis van de vorm en diameter tevens geïnterpreteerd werd als een waterkuil, doch bij het couperen bleek onderaan nog een restant aanwezig van een houten bekisting waardoor deze als waterput kon geïnterpreteerd worden (Figuur 34).

S33 heeft een diameter van ca. 2m en wordt gekenmerkt door een vrij homogene lichtbruine opvulling.

Figuur 34: Waterput S33 (ABO nv 2021)

In doorsnede (Figuur 34) wordt de aanlegkuil gekenmerkt door een diep trogvormig profiel met vrij steile wanden en een vlakke bodem. De bodem van de waterput reikt tot een diepte van ca. 1,80m – het archeologische vlak (= archeologisch vlak = 18,391, bodem waterput = 16,545m TAW).

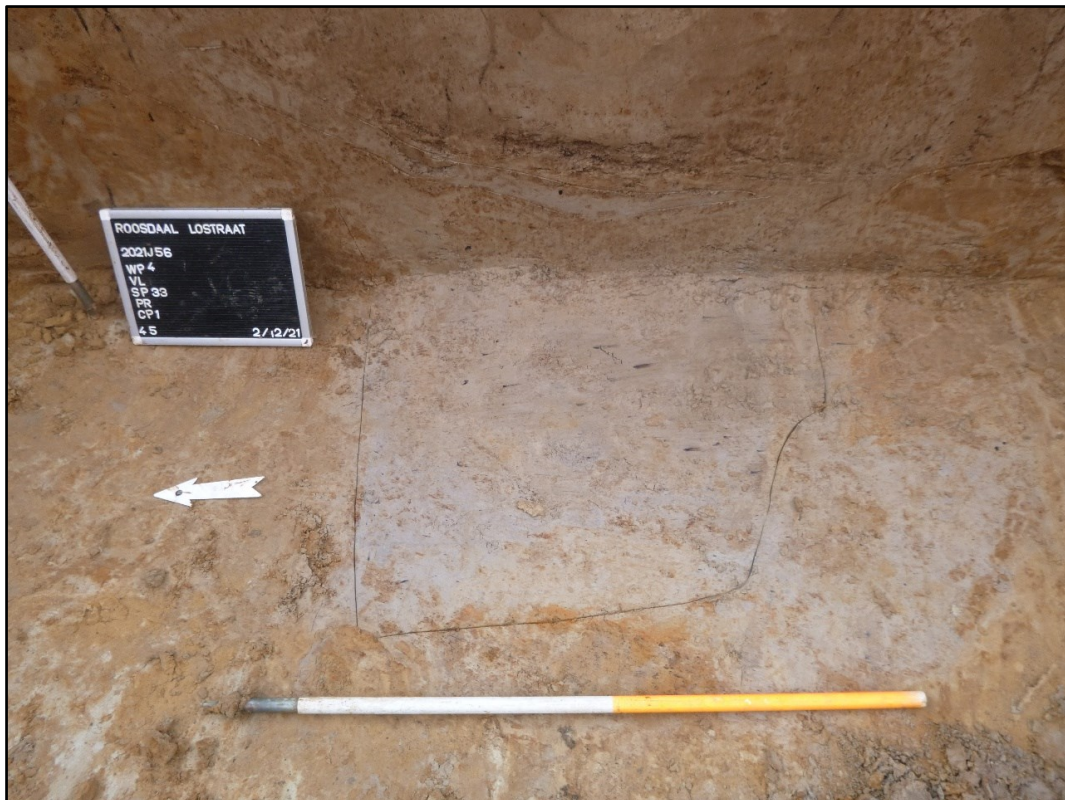
De bovenste opvulling wordt gekenmerkt door een komvormige nazakking met een vrij homogenen steriele opvulling.

Op ca. -0,70 m – het archeologische niveau (= 17,703m TAW) werd een vierkante aflijning zichtbaar die wees op de insteek van een houten bekisting die echter nagenoeg volledig verdwenen was (Figuur 33 en 34). Doch op basis van de aanwezige resten kon aangetoond worden dat er sprake was van vlechtwerk op haar plaats gehouden door vier in het vierkant geplaatste eikenhouten heipaaltjes (= 16,899m TAW) (Figuur 36-42).

De onderste opvulling binnen de vlechtwerkconstructie werd gekenmerkt door een afwisseling van zandige compacte opvulling (lagen 4A en 4C) met aanwezigheid van organische accumulatiebandjes (lagen 4B en 4D).

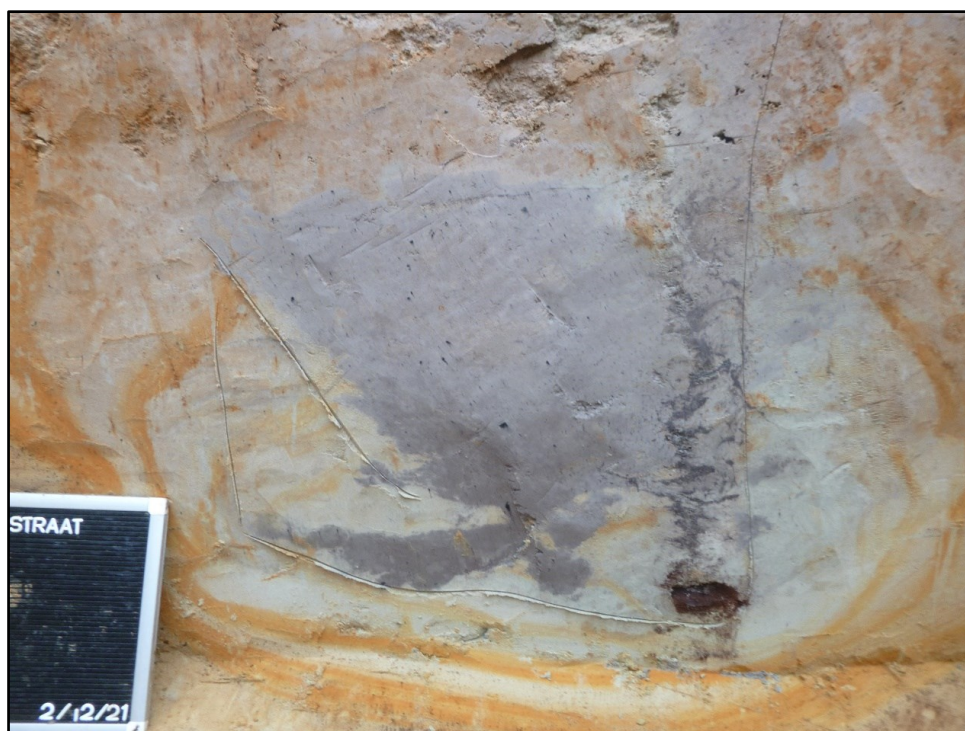
Figuur 35: Doorsnede van de aanlegkuil van waterput S33 (ABO nv 2021)

Figuur 36: Zicht op de insteek in het vlak van de bekisting van waterput S33 (ABO nv 2021)

Figuur 37: Volledige doorsnede van de aanlegkuil van waterput S33 (ABO nv 2021)

Figuur 38: Detail restant vlechtwerk van waterput S33 (ABO nv 2021)

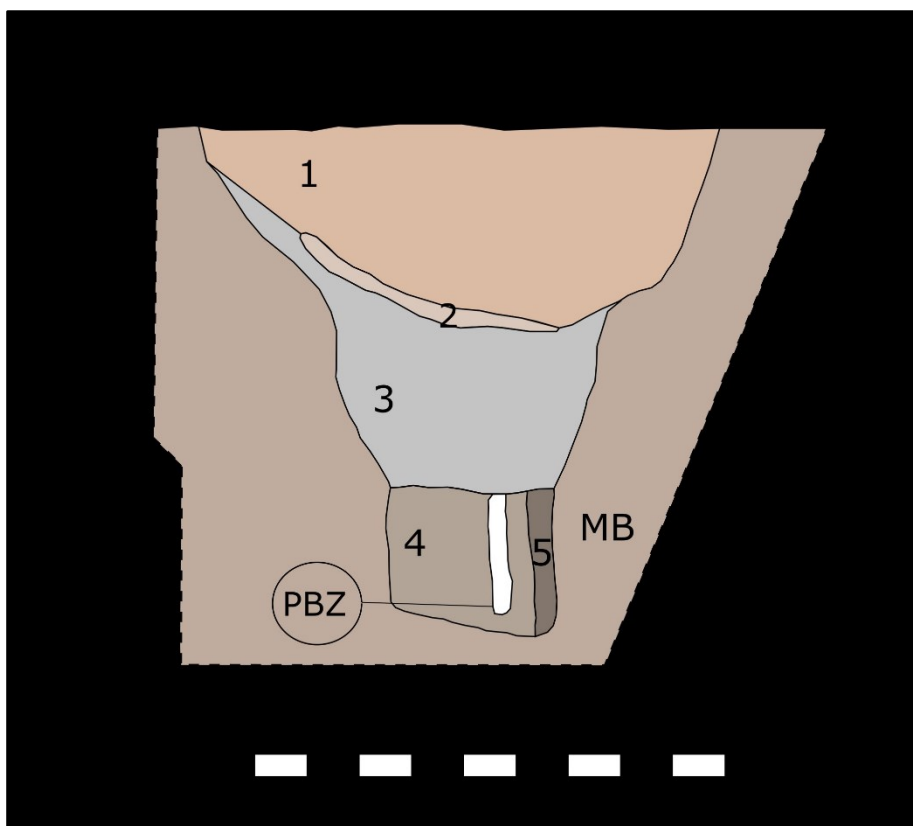
Figuur 39: Detail onderste opvulling van waterput S33 met lagen 4A tot en met 4D (ABO nv 2021)

Figuur 40: Pollenstaal in de onderste opvulling van waterput S33 (ABO nv 2021)

Figuur 41: Detail restant houten bekisting van waterput S33 (ABO nv 2021)

Figuur 42: Digitale tekening waterput S33 (ABO nv 2021)

De waardering van de stalen werd uitgevoerd door **EARTH Integrated Archaeology**.

In het preparaat is **geen** pollen, sporen of non-pollen palynomorfen (NNP) aangetroffen, waardoor het dan ook niet mogelijk is om het preparaat verder te analyseren (Earth Rapporten 2025-019).

10.2.5 VONDSTEN

Voor deze fase kwamen in het totaal slechts 40 aardewerkfragmenten aan het licht. De meeste fragmenten kwamen aan het licht in de opvulling van greppel S19. Het aangetroffen aardewerk is sterk gefragmenteerd en betreft hoofdzakelijk wandfragmenten waardoor het determineren van een type bemoeilijkt wordt.

Het gaat hoofdzakelijk om lokaal/regionaal vervaardigd handgevormd aardewerk met zand-, kwarts- en chamotte-verschraling afkomstig van kookwaar zoals kookpotten met omgeslagen rand, wat door enkele randfragmenten met omgeslagen rand wordt aangetoond. Enkele wandfragmenten zijn voorzien van een kamstreepdecoratie, wat duidelijk nog refereert naar de late IJzertijd-traditie (Figuur 43-44).

Verder is er de aanwezigheid van lokaal/regionaal vervaardigde gedraaide waar afkomstig van kookgerei en tafelgerei en fragmenten van roodgebakken kruikwaar in vrij dunwandig aardewerk. Uit de bovenste opvulling van waterput S33 kwam een randfragmenten van een kruikamfoor aan het licht (Figuur 46).

Een wandfragment kan gedetermineerd worden als zogenaamd Pompejaans rood en is afkomstig uit greppel S36 (Figuur 45). De scherf kenmerkt zich door een bruinrood baksel met een verschraling die deels van vulkanische oorsprong is (zwarte, witte en rode inclusies) geproduceerd in de regio van Campanie (Zuid-Italië).¹

Enkele fragmenten van *tegulae* en *imbrices* verwijzen ongetwijfeld naar dakbedekking (Figuur 47). Om waterputten te vrijwaren van contaminatie van buitenaf werden deze steeds voorzien met een houten constructie met dakbedekking.

Op basis van de algemene techno-typologische kenmerken van het aangetroffen aardewerk kan het aardewerk-ensemble algemeen in de 1ste tot 2de eeuw gedateerd worden.

¹ Hiddink 2014, p. 93

Figuur 43: Ensemble aardewerk uit greppel S19 (ABO nv 2021)

Figuur 44: Ensemble aardewerk uit kuil S20 (ABO nv 2021)

Figuur 45: Fragment Pompejaans rood uit greppel S36 (ABO nv 2021)

Figuur 46: Kruikwaar uit waterput S33 (ABO nv 2021)

Figuur 47: Fragmenten tegulae uit waterput S33 (ABO nv 2021)

10.2.6 INTERPRETATIE VAN DE SPOREN

De aangetroffen sporen wijzen op aanwezigheid in de inheems-Romeinse periode. De aangetroffen greppelsegmenten wijzen op een eerder organisch gegroeide indeling in percelen/erven van de site. Een waterkuil en een waterput met resten van een beschoeiing in vlechtwerk en hout wijzen duidelijk op bewoningssporen, doch duidelijke gebouwplattegronden werden binnen het onderzoeksgebied niet aangetroffen.

De aangetroffen sporen bleven echter, met uitzondering van de waterhoudende structuren, ondiep bewaard en dit wellicht ten gevolge de grondroerende werken voor de aanleg van de R8 in de tweede helft van de 20ste eeuw. Hierdoor is er ook geen duidelijke samenhang tussen de aangetroffen sporen.

10.3 FASE 3: LAATMIDDELEEUWSE SPOREN

10.3.1 LANDINDELING (S1)

10.3.1.1 *BESCHRIJVING*

Greppelsstructuur S1 situeert zich aan de uiterste noordelijke grens van het onderzoeksgebied en betreft een gedeelte met een oost-west richting en een min of meer haaks kerend verloop in noordelijke richting (Figuur 48).

Figuur 48: Algemeen zicht op greppel S1 (ABO nv 2021)

In doorsnede wordt de greppelsstructuur S1 gekenmerkt door een komvormig profiel met een maximale diepte van ca. 0,45m – het archeologische vlak (Figuur 49).

Figuur 49: Doorsnede van greppel S1 (ABO nv 2021)

10.3.1.2 ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN

In de opvulling van greppel S1 kwamen slechts een drietal wandfragmenten aan het licht vervaardigd in lokaal/regionaal grijsgebakken gedraaid aardewerk met zandvershraling en kunnen slechts algemeen in de late middeleeuwen gedateerd worden (Figuur 50).

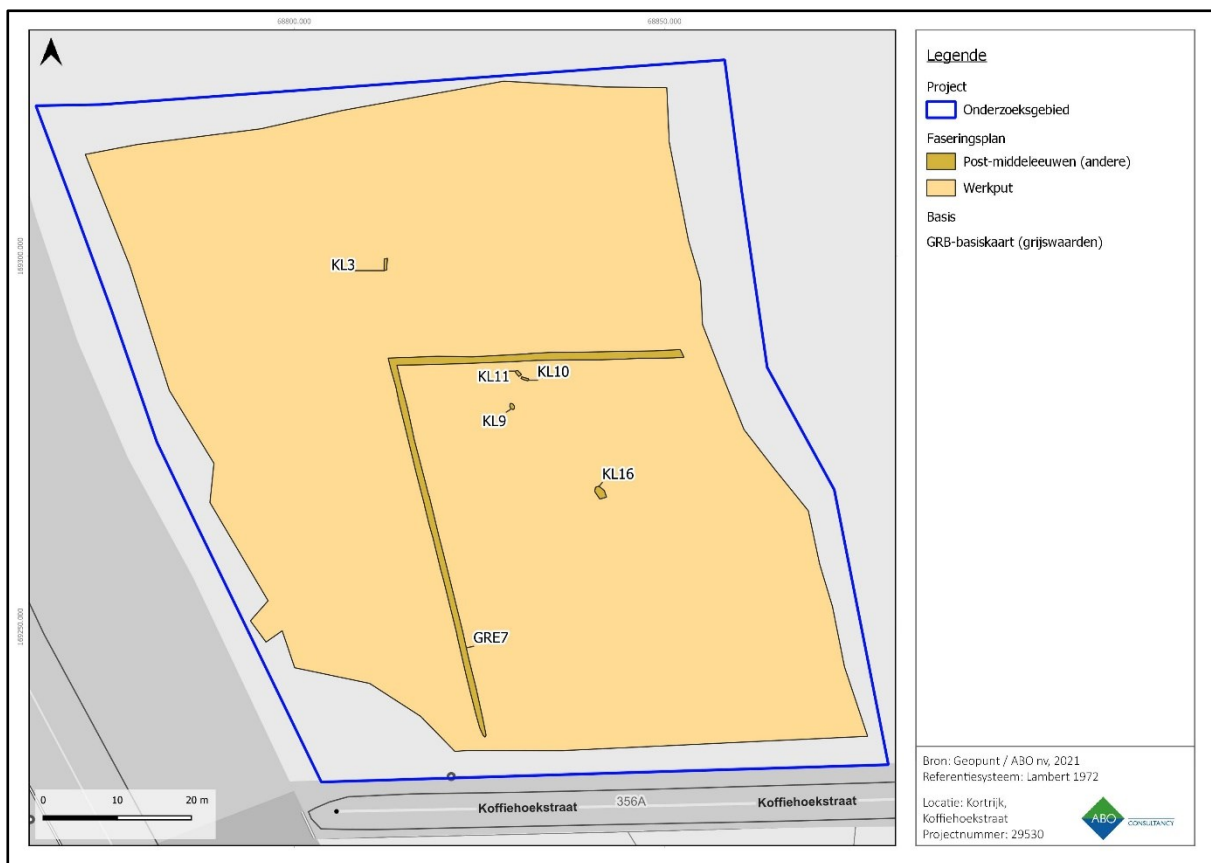
Figuur 50: Aardewerk uit greppel S1 (ABO nv 2021)

10.4 FASE 4: POSTMIDDELEEUWSE SPOREN

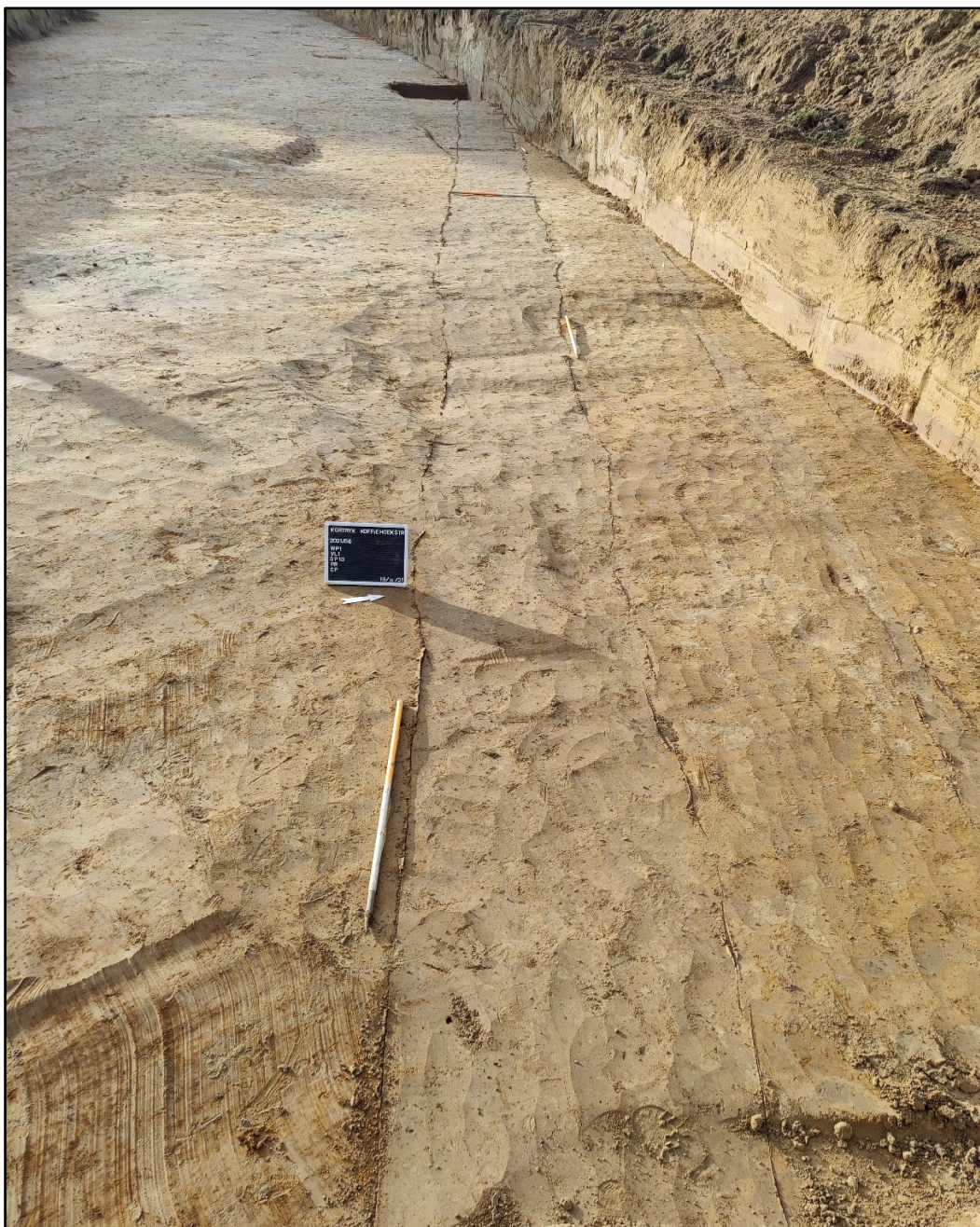
10.4.1 LANDINDELING (S7-S8)

Een gedeelte van een lineair verlopende greppel met noord-zuid richting en een min of meer haaks kerend verloop in oostelijke richting kan in verband gebracht worden met landindeling (Figuur 51-53: S7). De greppel heeft een gemiddelde breedte van ca. 1m en wordt gekenmerkt door een vrij homogene lichtgrijze opvulling met aanwezigheid van spikkels houtskool en mangaan. In de opvulling werden slechts een weinig aardewerkfragmenten aangetroffen waardoor de opvulling van de greppel algemeen in de late middeleeuwen kan gedateerd worden.

Plaatselijk doorsnijdt het noord-zuid verlopende greppelsegment een oudere greppelstructuur (S8).

Figuur 51: Algemeen sporenplan met aanduiding van de sporen uit de postmiddeleeuwen (ABO nv 2021)

Figuur 52: Algemeen zicht op het oostelijke verloop van greppel S7 (ABO nv 2021)

Figuur 53: Algemeen zicht op het noord-zuid verlopend segment van greppel S7 met onderliggende oudere greppel S 8 (ABO nv 2021)

10.4.2 KUILEN (KUILEN S3, S9 – S11 EN S16)

Een vijftal kleine kuilen kunnen op basis van de aardewerkvondsten gedateerd worden in de postmiddeleeuwen (kuilen S3, S9 – S11 en S16). Doch op basis van de onderlinge samenhang kunnen de kuilen niet met één bepaalde structuur in verband gebracht worden.

10.4.3 ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN

In de opvulling van greppel S7 kwam slechts een randfragment van een teil met bandvormige rand aan het licht vervaardigd in lokaal/regionaal roodgebakken aardewerk bedekt met loodglazuur. Deze kan slechts ruim in de 16de of 17de eeuw gedateerd worden (Figuur 54).

In de opvulling van kuil S16 kwam een randfragment van een kom in lokaal/regionaal roodgebakken aardewerk aan het licht volledig bedekt met loodglazuur. Deze kan algemeen in de 16de of 17de eeuw gedateerd worden.

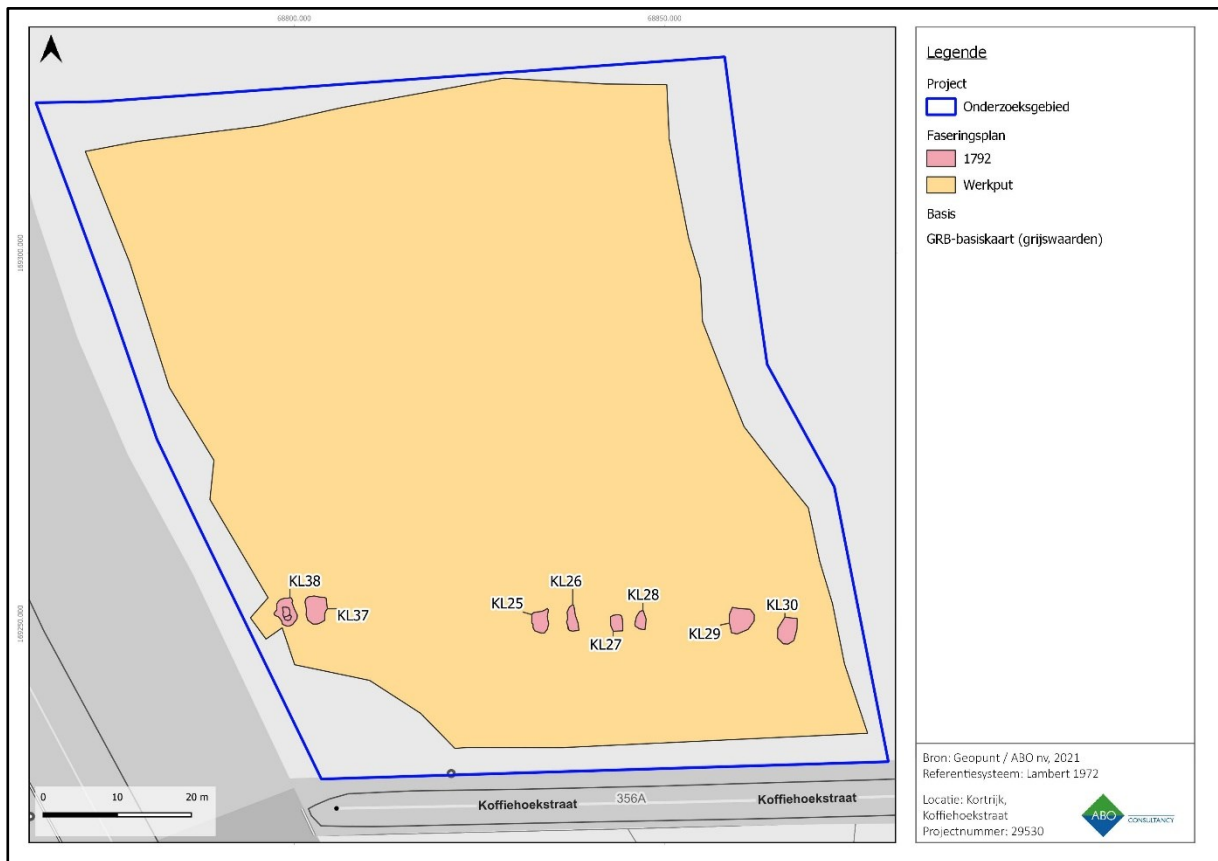

Figuur 54: Randfragment van een teil uit greppel S7 (ABO nv 2021)

10.5 FASE 5: SPOREN VAN EEN FRANS KAMPMENT UIT DE SLAG VAN KORTRIJK IN 1792?

10.5.1 KUILEN (S25-S35, S37-S38)

In het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied kwam een configuratie van een 8-tal kuilen aan het licht (Figuur 55: S25 – S30 en S37 en S38). De kuilen bleken duidelijk lineair aangelegd met een duidelijke west-oost oriëntatie over een totale vastgestelde lengte van ca. 65m.

Figuur 55: Algemeen sporenplan met aanduiding van de sporen uit 1792 (ABO nv 2021)

De kuilen zelf lijken op basis van de inplanting gekoppeld voor te komen met een onderlinge tussenafstand van gemiddeld ca. 2m. Tussen de kuilenkoppels is een variërende afstand aanwezig van ca. 3 tot maximaal 10m. Ze hebben een min of meer onregelmatige ovale tot min of meer rechthoekige vorm met een maximale lengte van ca. 5m en maximale breedte van ca. 4m (Figuur 52-58).

De opvulling wordt steeds gekenmerkt door een donkerbruine tot donkergrijze heterogene opvulling met aanwezigheid van hoofdzakelijk houtskool en al dan niet in situ verbrande leem langsheen de rand van de kuil.

Kuil S38 kenmerkte zich door de opvallende aanwezigheid van een zone met houtskool en verbrande leem min of meer gesitueerd in de kern van de kuil (Figuur 57).

In de opvulling kwamen steeds ook opvallend veel fragmenten van spijkers in gesmeed ijzer, fragmenten van kleipijpen en enkele fragmenten aardewerk aan het licht.

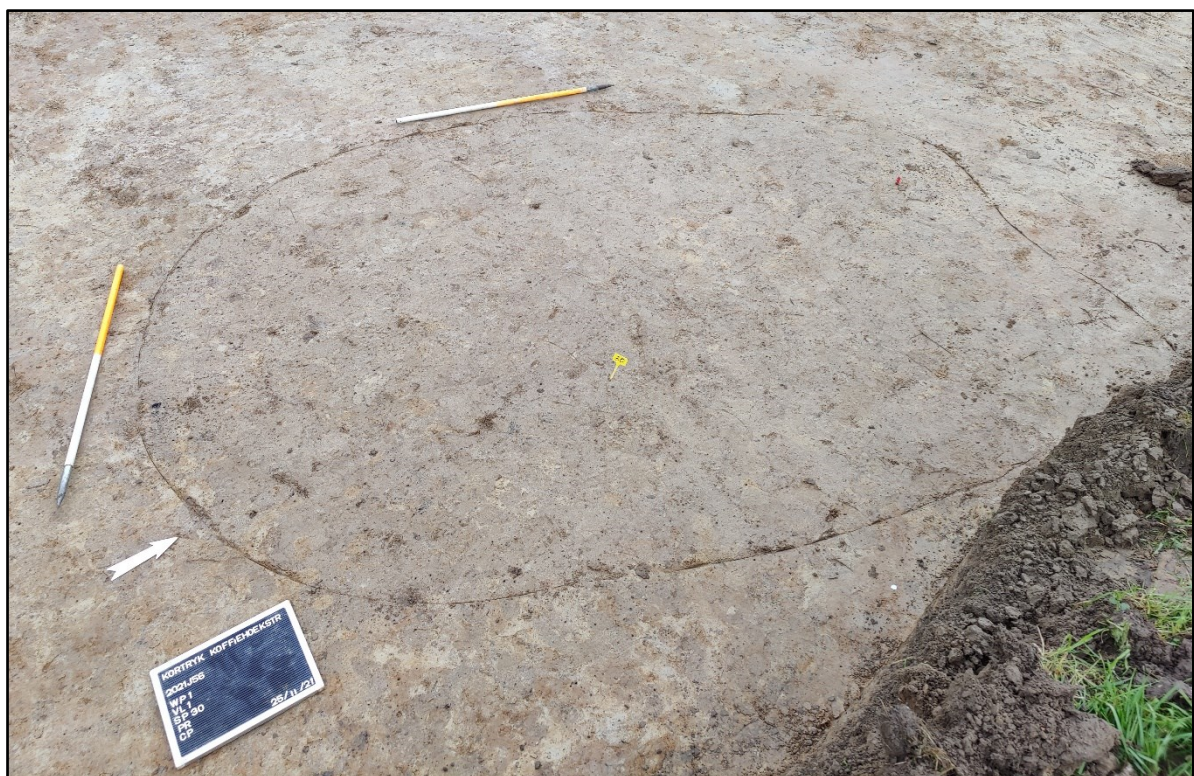
Figuur 56: Algemeen zicht op kuilen S25 en S26 (ABO nv 2021)

Figuur 57: Algemeen zicht op kuilen S26 en S27 (ABO nv 2021)

Figuur 58: Algemeen zicht op kuil S29 (ABO nv 2021)

Figuur 59: Algemeen zicht op kuil S30 (ABO nv 2021)

Figuur 60: Algemeen zicht op kuil S37 (ABO nv 2021)

Figuur 61: Algemeen zicht op kuil S38 (ABO nv 2021)

Figuur 62: Detail kern kuil S8 (ABO nv 2021)

In doorsnede bleek dat de kuilen meestal, met uitzondering van kuil S29, S30 en S37, echter zeer ondiep bewaard bleven (Figuur 59-67). Over het algemeen is er sprake van een komvormig profiel.

Op overgang met de natuurlijke bodem waren bij de meeste kuilen plaatselijk, en vooral dan in het centrale gedeelte ervan, duidelijke sporen van in situ verbranding aanwezig waardoor de bodem verhit werd en bijgevolg oranje-rood kleurde. Dit wijst erop dat er in de kuilen vuur werd gemaakt en er toch wel een bepaalde temperatuur werd bereikt om de natuurlijke bodem oranje-rood te kleuren.

Steeds is er onder de opvulling, net boven de verbrande bodem, een dun laagje houtskool aanwezig.

Bij kuil S38 is er duidelijk sprake van een ondiep bewaarde omlopende greppel rond de centrale zone met verbrande leem en houtskool (Figuur 67).

Figuur 63: Doorsnede van kuil S26 (ABO nv 2021)

Figuur 64: Detail van de doorsnede van kuil S26 (ABO nv 2021)

Figuur 65: Doorsnede van kuil S28 (ABO nv 2021)

Figuur 66: Doorsnede van kuil S29 (ABO nv 2021)

Figuur 67: Detail van de doorsnede van kuil S29 (ABO nv 2021)

Figuur 68: Doorsnede van kuil S30 (ABO nv 2021)

Figuur 69: Doorsnede van kuil S37 (ABO nv 2021)

Figuur 70: Detail van de doorsnede van kuil S7 (ABO nv 2021)

Figuur 71: Doorsnede van kuil S38 (ABO nv 2021)

Op basis van de aangetroffen fragmenten van kleipijpen en het weinige aardewerk kan de opvulling algemeen in de volle 18de eeuw gedateerd worden.

10.5.2 VONDSTEN

In de opvulling van de kuilen werden hoofdzakelijk fragmenten van gesmede ijzeren nagels aangetroffen.

Verder kwamen ook in nagenoeg elke kuil fragmenten van kleipijpjes aan het licht. Het betreffen voornamelijk steelfragmenten en één enkele maal een fragment van een pijpenkop. Enkele van de steelfragmenten zijn versierd met radstempels die op basis van het type van radstempel afkomstig zijn uit de regio van Gouda, te dateren omstreeks 1690-1720 (<https://www.claypipes.nl/18e-eeuw/steel-versieringen>) (Figuur 74).

De pijpenkop uit kuil S29 kan tevens op basis van de vorm gedateerd worden omstreeks 1700 – 1720 (Figuur 4).²

In kuil S26 kwam nog een wetsteen in natuursteen aan het licht met duidelijke gebruikssporen (Figuur 72). Een fragment smeltlood is ook afkomstig uit kuil S26 en kan mogelijk wijzen op smeltactiviteiten waarbij lood werd bewerkt tot bijvoorbeeld musketkogels.

In kuil S28 werd een fragment in gesmeed ijzer aangetroffen dat mogelijk afkomstig is van een avegaarboor.

In kuil S38 werd een bodemfragment van een kan in Rijnlands steengoed aan het licht met gedraaide standvoet bedekt met zoutglazuur (Figuur 73). Deze kan typologisch in de volle 17de en 18de eeuw gedateerd worden.

Figuur 72: Wetsteen uit kuil S26 (ABO nv 2021)

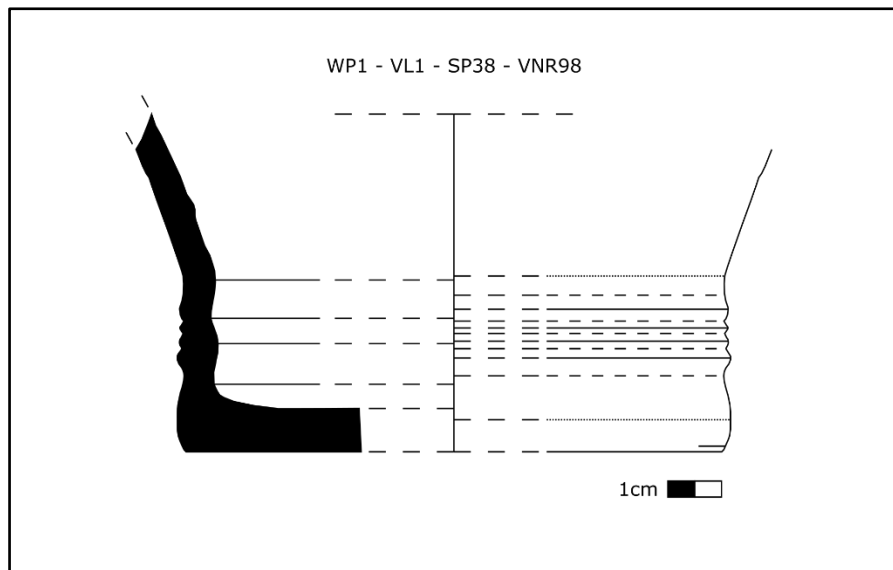
² (<https://www.claypipes.nl/18e-eeuw/steel-versieringen>)

Figuur 73: Fragment steengoed en kleipijpen uit kuil S38 (ABO nv 2021)

Figuur 74: Kleipijpfragmenten uit kuil S29 (ABO nv 2021)

Figuur 75: Gedigitaliseerde tekening bodemfragment steengoed uit kuil S38 (ABO nv 2021)

10.5.3 INTERPRETATIE VAN DE SPOREN

Gezien de aard en datering van de sporen kan men zich de vraag stellen of deze als sporen van een militair kampement kunnen geïnterpreteerd worden, eventueel sporen van een veldkeuken?

Min of meer gelijkaardige kuilen, doch veel meer uitgesproken, kwamen onder meer aan het licht in 2020 tijdens archeologisch onderzoek langs de Gitsestraat te Roeselare. Deze zijn aan de hand van historische referenties uit de 17de en 18de eeuw te interpreteren als resten van militaire veldkeukens. In zowel Engeland, Frankrijk als Duitsland werd dit type veldkeukens gebruikt in 18de eeuw (Figuur 71-72).³

Vooraf kuil S38 vertoont zeer sterke gelijkenissen met dergelijke sporen van veldkeukens. Deze hebben een ronde vorm en bestaan uit een kleine ronde greppel met meestal in het midden een min of meer rond verbrand oppervlak.⁴

“De ronde greppel heeft gediend om in te zitten om in het midden van de cirkel te koken of vuur te maken. Dit is te zien aan de oranje verkleuring van de grond door hitte. Of er een aarden heuvel aanwezig was, is moeilijk te zeggen aangezien meestal alleen nog de bodem van de greppels bewaard is gebleven. Ook zal dit geen verkleuring van de bodem veroorzaakt hebben omdat de aarden heuvel opgebouwd is uit de grond van de greppels”.⁵

Deze tijdelijke structuren hadden de vorm van ronde tot ovale kuilen met een interne cirkel van individuele ovens. Er kan ook een kleine heuvel zijn gevormd in het interne gebied van de keukens. Elke keuken zou een rij tenten hebben bediend, met ovens toegewezen aan elke tent, waardoor soldaten een communale en functionele plaats hadden om voedsel te koken.

Ook in Engeland, in Rye, kwamen in 2020 tijdens een archeologisch onderzoek zeer goed bewaarde sporen aan het licht van meerdere gelijkaardige omgreppelde ovenkuilen aan het licht te relateren

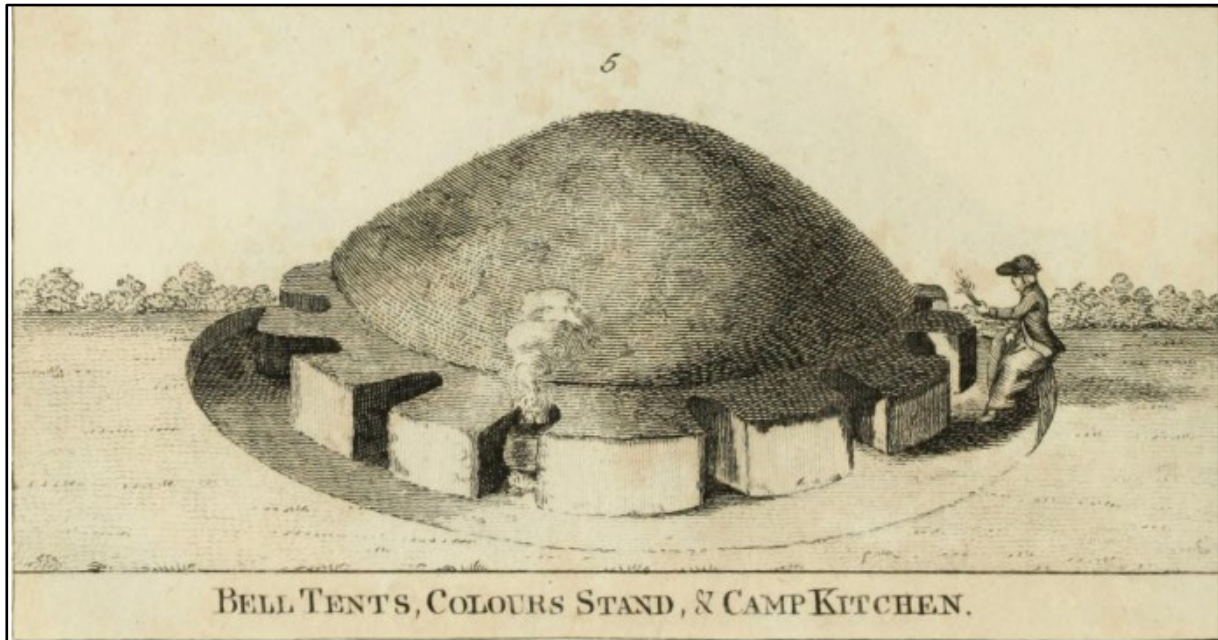
³ Belis en Siemons (red.) 2020, p. 57.

⁴ Belis en Siemons (red.) 2020, p. 59.

⁵ Belis en Siemons (red.) 2020, p. 59

met een kamp uit de late 18de eeuw (<https://www.cbasltd.co.uk/post/19th-century-field-kitchens-discovered-in-rye>).

Het kampement werd aangelegd tijdens de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783) in functie van de verdediging van Zuid-Engeland tegen de mogelijke Franse invasie.

Figuur 76: Brits type van een veldkeuken in de 17de en 18de eeuw (Belis en Siemons 2020, p. 62)

Figuur 77: Voorbeeld van een Re-enactment veldkeuken bij Mount Harmon (Maryland, US) (<https://researchingfoodhistory.blogspot.com/2014/10/18th-century-earthen-camp-kitchen-at.html>)

10.5.4 MILITAIR KAMP TE BISSEGEM IN 1792?

Historisch wordt de aanwezigheid vermeld van een Frans legerkamp te Bissegem, meer bepaald tussen 18 en 30 juni 1792 (Inventaris Onroerend Erfgoed), doch een precieze locatie wordt niet vermeld.⁶

Over de slag van 1702 bevinden zich in het Rijksarchief van Kortrijk onder 'Chronologische aantekeningen' twee pakken geschreven archief afkomstig uit het persoonsarchief van Wijnendaele Luciaan, meer bepaald "stuk 77". Echter betreffen het vooral schadeclaims van diegenen die schade leden tijdens de slag.⁷

Er is tevens ook sprake dat er slag geleverd werd tussen Franse en Oostenrijkse troepen nabij de Neerbeek, die gelegen is op amper ca. 430m ten zuiden van het onderzoeksgebied (Agentschap Onroerend Erfgoed). Indien er inderdaad sprake is van een legerkamp dan werd dit niet toevallig aangelegd op de strategisch hoger gelegen noordelijke helling van de Leievallei. Echter verdere bronvermelding ontbreekt.

⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2025: *Bissegem* [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14507> (geraadpleegd op 26 juni 2025).

⁷ Mondelinge communicatie Kay Devlaminck, Rijksarchief Kortrijk

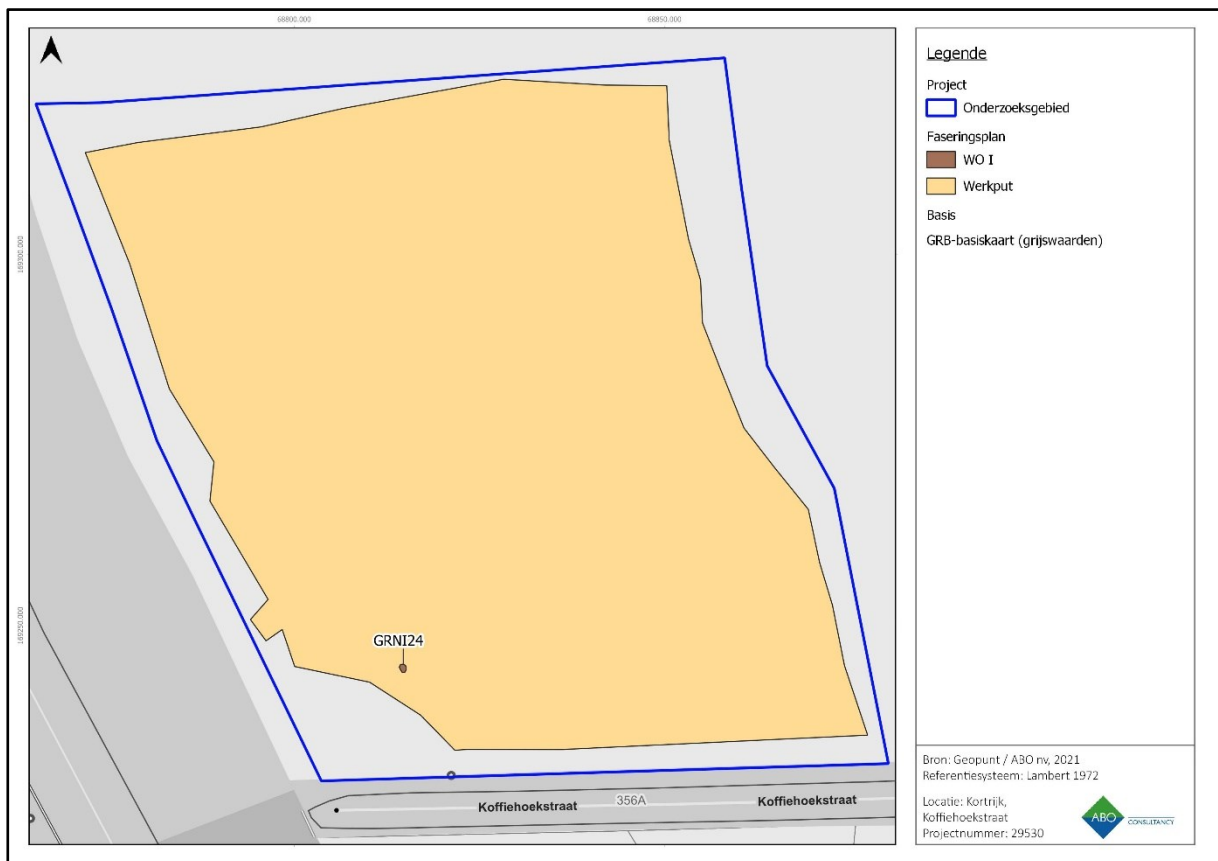
10.6 FASE 6: SPOREN UIT DE EERSTE WERELDOORLOG

10.6.1 BESCHRIJVING

Uit de periode van de Eerste Wereldoorlog werd één granaatinslag geregistreerd (S24). Het betreft een kleine kuil met onregelmatige vorm en een heterogene opvulling met duidelijke aanwezigheid van fragmenten tactisch schroot. In de opvulling kwamen nog fragmenten van 2 ontstekers afkomstig van artilleriegranaten aan het licht (Figuur 78-81).

Verder werden er geen archeologische sporen aangetroffen met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog. Wel kwamen tijdens het aanleggen van de proefsleuven in deze zone een tweetal afgevuurde, doch niet-ontplofte, Duitse artilleriegranaten aan het licht.

Voor wat betreft het onderzoeksgebied tijdens de Eerste Wereldoorlog zijn er luchtfoto's beschikbaar genomen tussen februari en september 1918, echter zijn er geen sporen van inslagen of andere anomalieën zichtbaar (www.luchtfotografie1914-1918.be).

Figuur 78: Algemeen sporenplan met aanduiding van de granaatinslag (ABO nv 2021)

Figuur 79: Granaatinslag S24 (ABO nv 2021)

Figuur 80: Fragmenten ontstekers uit de opvulling van inslag S24 (ABO nv 2021)

Vanaf januari 1917 werd door de Duitse bezetter het *Bissegem Flugplatz* opgericht (huidige vliegveld van Wevelgem gesitueerd ca. 700m ten zuiden van het onderzoeksgebied).

Dit vliegveld werd gebruikt als militaire luchthaven tijdens zowel de Eerste en Tweede Wereldoorlog en was een geëerd doelwit. Vooral in september en oktober 1917 kreeg Bissegem het hard te verduren en werd het vliegveld om de haverklap bestookt door Britse vliegtuigen van de RAF (www.greatwarforum.org):

- 7 Squadron RAF (22 October-1 November 1918)
- 24 Squadron RAF (10-16 November 1918 & 11 December 1918-12 February 1919)
- 43 Squadron RAF (15-16 November 1918)
- 65 Squadron RAF (25 October 1918-12 February 1919)
- 108 Squadron RAF (24 October-16 November 1918)

10.6.2 VONDSTEN

Op basis van de aangetroffen fragmenten kunnen de beide ontstekers getermineerd worden als Duitse ontstekers uit de Eerste Wereldoorlog. Op één van de ontstekers wordt op de basisring in zink-legering duidelijk vermeld "H.Z. 16 1918". Dit betekent een *Houwitzer Zunder* (houwitser ontsteker) percussie 57,5mm model 1916, gedateerd 1918 (Figuur 76).

Figuur 81: Fragment Duitse H.Z. 16 ontsteker (ABO nv 2021)

Figuur 82: Voorbeeld van een Duitse ontsteker H.Z. model 1916 (www.passioncompassion1418.com)

11 BEANTWOORDEN VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN

- Zijn er sporen en vondsten uit één of uit meerdere perioden aangetroffen?

Tijdens de opgraving werden sporen uit meerdere periodes aangetroffen. De vroegste sporen van occupatie binnen het onderzoeksgebied dateren uit de inheems- Romeinse periode, meer bepaald uit de 1ste of 2de eeuw na Chr.

Voor de periode van de late middeleeuwen is er de aanwezigheid van een gedeelte van een greppelstructuur ter hoogte van de noordelijke rand van het onderzoeksgebied en wijst op perceels-/erfindeling.

Ook voor de periode van de postmiddeleeuwen is er enkel de aanwezigheid van een gedeelte van een greppelsstructuur te vermelden die een min of meer rechthoekig of vierkant perceel lijkt af te bakenen en heeft, gezien de verdere afwezigheid van sporen, wellicht een eerder afbakenende functie.

Voor de periode van de postmiddeleeuwen is er nog de opvallende aanwezigheid van een reeks op lijn aangelegde ruime kuilen en kunnen mogelijk in verband gebracht worden met een militair kampement tijdens de slag om Kortrijk in 1792 tussen Franse en Oostenrijkse troepen.

Tenslotte is er nog de aanwezigheid van een granaatinslag als gevolg van de inslag van een Duitse artilleriegranaat tijdens de Eerste Wereldoorlog.

- Hoe is de onderlinge samenhang tussen de sporen?

Ondanks de beperkte omvang én de aanwezigheid van meerdere periodes is er toch wel een duidelijke samenhang tussen de aangetroffen sporen. Vooral dan wat betreft de aangetroffen inheems-Romeinse sporen en de kuilen die in verband worden gebracht met het beleg van 1792.

- Wijzen de sporen op een intensief gebruikte zone of blijkt er toch eerder sprake van off-site verschijnselen?

De aard van de aangetroffen inheems-Romeinse sporen met onder meer de aanwezigheid van een waterput langsheen de zuidelijke rand van het onderzoeksgebied wijzen ontegensprekelijk op een gedeelte van een bewoningskern.

De aangetroffen sporen uit de late – en postmiddeleeuwen wijzen dan weer eerder op louter landindeling.

De aangetroffen reeks kuilen die in verband gebracht worden met militaire veldkeuken tijdens het beleg van 1792 wijzen op een kortstondige aanwezigheid van het areaal.

- Wijzen de sporen op duidelijke land- en/of erfindeling?

De aangetroffen laat- en postmiddeleeuwse greppelstructuren wijzen op een duidelijke erf- en of landindeling. De gedeeltelijke aangesneden laatmiddeleeuwse greppelstructuur in het noordelijke deel wijst op afbakening of indeling. Het gedeelte van de postmiddeleeuwse L-vormige greppel wijst op de afbakening van een welbepaald areaal.

- Zijn er binnen de afbakening(en) sporen aanwezig van gebouwplattegronden?

Er werden geen duidelijke sporen aangetroffen van gebouwplattegronden.

- Indien zo ja, kunnen deze gelinkt worden met gekende typologieën in de omgeving?

Gezien de afwezigheid van gebouwplattegronden is deze niet van toepassing.

- Kunnen er verschillende fases binnen de site onderscheiden worden?

Niet van toepassing.

- Kunnen aangetroffen plattegronden typologisch ingedeeld worden?

Niet van toepassing.

- Zijn er sporen van ambachtelijke activiteiten?

Er werden geen sporen aangetroffen van ambachtelijke activiteiten.

- Hoe past de vindplaats binnen het regionale landschap van de vastgestelde periode(s)?

Gezien de dichtheid van inheems-Romeinse vindplaatsen in de omgeving van Kortrijk is het aantreffen van sporen uit die periode dan ook niet verwonderlijk.

- Welke veranderingen treden in de loop van de tijd op in de vegetatie, de vegetatiestructuur en de openheid van het landschap en wat was de rol van de mens hierbij?

Van de beide waterhoudende structuren, waterkuil sS2 en waterput S33, werden polenstalen genomen in functie van eventuele landschapsreconstructie. Echter beide contexten werden gewaardeerd op de aanwezigheid van eventuele pollen, doch deze bleken geen pollenspectrum te bevatten en dus ongeschikt voor verdere analyse.

- Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, en wat is de vondstdichtheid?

Tijdens de opgraving werden weinig vondsten aangetroffen. Een weinig gebruiks aardewerk kwam aan het licht tijdens het onderzoek van de inheems-Romeinse sporen. In de opvulling van de kuilen die gerelateerd worden aan een militaire veldkeuken tijdens het beleg van Kortrijk 1792 werden enkele aardewerkfragmenten, een wetsteen en enkele fragmenten van kleipijpen aangetroffen.

12 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De archeologische site langs de Koffiehoekstraat is landschappelijk gesitueerd op de noordelijke helling van de Leievallei.

Enkele losse vondsten van silex-artefacten wijzen dan ook op antropogene aanwezigheid in de omgeving tijdens de (jonge) steentijd en zijn wellicht, als gevolg van erosie, afkomstig van hoger gelegen terreinen.

De vroegste aangetroffen archeologische sporen van occupatie binnen het onderzoeksgebied dateren uit de inheems- Romeinse periode, meer bepaald uit de periode van de 1ste of 2de eeuw na Chr. In de zuidelijke helft van het onderzoeksgebied werden een aantal sporen aangetroffen in de vorm enkele perceels-/erfgreppels, een tweetal waterputten en enkele kuilen. Enkele kuilen kunnen niet onmiddellijk met een welbepaalde structuur in verband gebracht worden.

De aanwezigheid van enkele grillige perceels-/erfgreppels wijzen dan ook op een eerder organische inrichting van het terrein. Doch de aanwezigheid van een waterkuil en een waterput wijzen wel degelijk op duidelijke bewoningssporen, maar sporen voor de aanwezigheid van bijvoorbeeld gebouwen die wijzen op woonerven werden niet aangetroffen.

Wellicht situeert het onderzoeksgebied zich dan ook aan de rand van een mogelijke nederzetting die zich verder uitstreckte onmiddellijk ten westen of oosten van het onderzoeksgebied. In ieder geval werden er bij het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek onmiddellijk ten zuiden van het onderzoeksgebied geen sporen aangetroffen die wijzen op inheems-Romeinse aanwezigheid in deze zone.

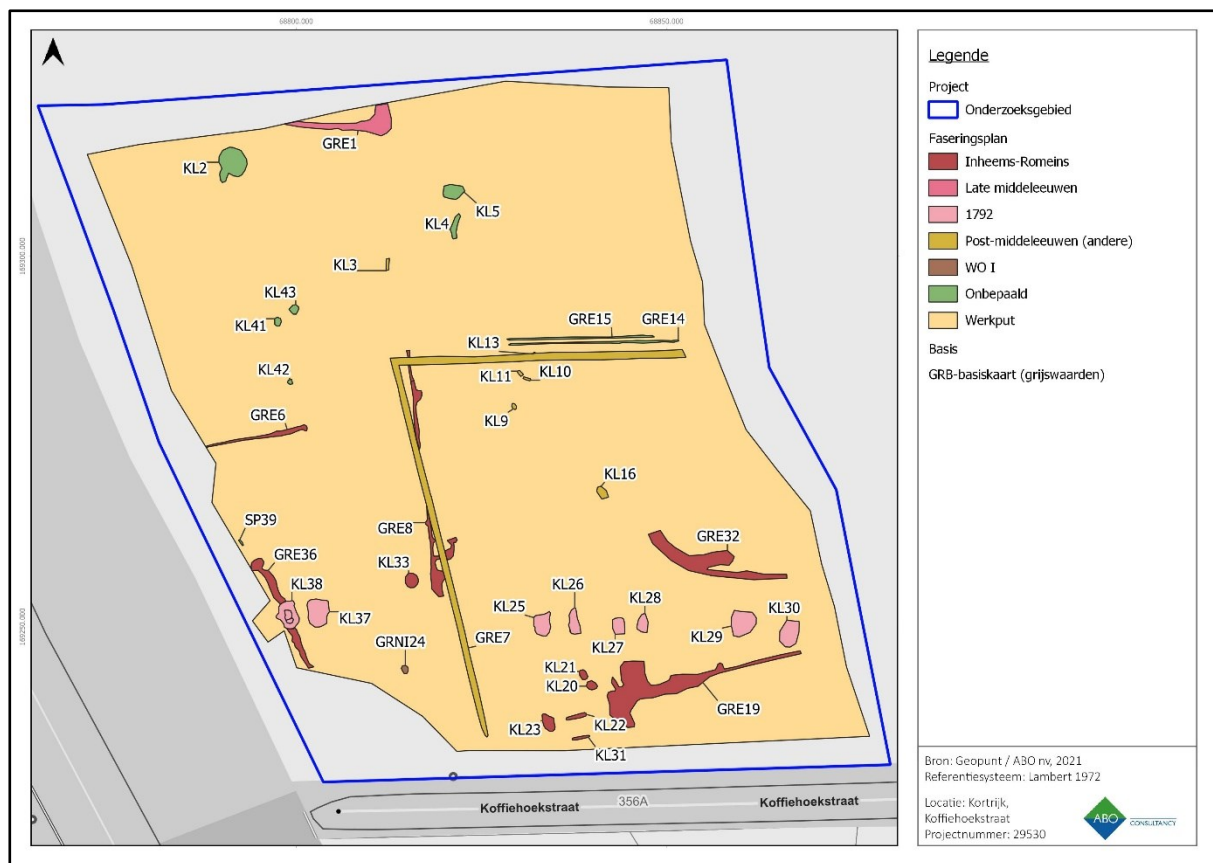
Voor de periode van de late middeleeuwen is er de aanwezigheid van een gedeelte van een greppelstructuur ter hoogte van de noordelijke rand van het onderzoeksgebied en wijst op perceels-/erfindeling.

Ook voor de periode van de postmiddeleeuwen is er enkel de aanwezigheid van een gedeelte van een greppelsstructuur te vermelden die een min of meer rechthoekig of vierkant perceel lijkt af te bakenen en heeft, gezien de verdere afwezigheid van sporen, wellicht een eerder afbakenende functie. Plaatselijk doorsnijdt de greppel één van de sporen uit de inheems-Romeinse fase. Enkele kleine kuilen behoren tevens tot die fase.

Voor de periode van de postmiddeleeuwen is er de opvallende aanwezigheid van een reeks op lijn aangelegde ruime kuilen en kunnen mogelijk, naar analogie met gelijkaardige structuren, in verband gebracht worden met een militair kampement tijdens de slag bij Bissegem in 1792 tussen Franse en Oostenrijkse troepen. In ieder geval wordt er ter Bissegem een Franse kampement vermeld tussen 18 en 30 juni 1792 en werd er slag geleverd ter hoogte van de Nederbeek, gelegen op ca. 430m ten zuiden van het onderzoeksgebied.

Op basis van de aard en opvulling van de kuilen kunnen deze mogelijk in verband gebracht worden met voedselbereiding.

Tenslotte is er nog de aanwezigheid van een granaatinslag als gevolg van de inslag van een Duitse artilleriegranaat tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Figuur 83: Faseringsplan (ABO nv 2021)

13 ASSESSEMENT VONDSTEN

13.1 OBSERVATIES EN REGISTRATIES VAN VONDSTEN

Tijdens de opgraving langs de Koffiehoekstraat werden er slechts weinig archeologische vondsten aangetroffen.

Tijdens de opgraving werden er bij de aanleg van het vlak, ter hoogte van greppel S19, enkele losse steentijdvondsten aangetroffen.

De meerderheid van het aangetroffen aardewerk betreft lokaal/regionaal vervaardigde gebruikswaard werd aangetroffen ter hoogte van de cluster inheems-Romeinse sporen en dan hoofdzakelijk uit waterput S33. Een fragment betreft een wandfragment in Pompejaans rood aardewerk.

Enkele beperkte fragmenten betreffen lokaal/regionaal grijsgebakken en roodgebakken aardewerk zijn afkomstig uit de laatmiddeleeuwse en postmiddeleeuwse sporen.

Uit de kuilen die mogelijk gerelateerd werden met de slag van 1702 werden vooral fragmenten van smeedijzeren nagels aangetroffen, fragmenten van kleipijpen en een bodemfragment van een kan in Rijnlands steengoed.

Uit de periode van de Eerste Wereldoorlog tenslotte zijn er twee fragmenten te vermelden van Duitse ontstekers van artilleriegranaten en werden aangetroffen in een granaatinslag.

13.2 CONSERVATIE SPECIFIEKE VONDSTEN

Tijdens de opgraving werden er geen specifieke vondsten aangetroffen die conservatie vereisen.

14 KWALITEITSCONTROLE

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	General Director		26 juni 2025
Toon Moeskops	Business Unit Manager		26 juni 2025
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		26 juni 2025

15 BIBLIOGRAFIE

15.1 GESCHREVEN BRONNEN

Belis, B. en Siemons, J. (red.) 2020: Houtskoolmeilers en een militair kampement in Roeselare. Een archeologische opgraving te Roeselare, Gistsestraat. Vlaams Erfgoed Centrum BV.

Dondeyne, S, Vanierschot, L., Langohr, R. Van Ranst, E. en Deckers, J. 2015: De grote bodemgroepen van Vlaanderen. Kenmerken van de “Reference Soil Groups” volgens het internationale classificatiesysteem World Reference Base. KU Leuven & Universiteit Gent in opdracht van Vlaamse overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen.

Gouw-Bouman, M.T.I.J. 2025: Waarderingsrapport Palynologie. EARTH Project 2025-019 Kortrijk – Koffiehoekstraat. EARTH Integrated Archaeology Rapporten 2025-019.

Hiddink, H. 2014: Romeins aardewerk van de Zuid-Nederlandse zandgronden. Materiaal en Methoden 2.

Jansen, I., Praet, M. en Coenaerts, J. 2019: Archeologische evaluatie van het bodemarchief ter hoogte van de aansluiting van de A19 op de R8 (Kortrijk-West) (West-Vlaanderen). Verslag van Resultaten. ABO Archeologische rapporten 963.

Praet, M 2018: Archeologische evaluatie van het bodemarchief ter hoogte van de aansluiting van de A19 op de R8. Bureau studie. Verslag van Resultaten. ABO Rapporten 681. (Kortrijk-West) (West-Vlaanderen).

15.2 ONLINE BRONNEN

<https://www.cbasltd.co.uk/post/18th-century-field-kitchens-discovered-in-rye>

Inventaris Onroerend

Erfgoed 2025: *Bissegem* [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14507> (geraadpleegd op 26 juni 2025).

16 SPORENLIJST

WP	SP	Vlak	Sector /vak	Datum	Vorm + afmetingen	(Harris) relatie met sp	Richting	Coupe nr.	(vaag/duidelijk), (Hom/Het), Kleur, textuur, inclusies, bioturbatie, (bij coupe: stratigrafie)	Interpretatie, datering	Vondst/ staal nr.
1	1	1	*	15/11/2021	lineair ca. 15m x max. 3m	*	N-Z/O-W	1AB	greppel met bocht, vaag, vrij homogene vulling, grijs, zandig, los, bevat mangaan bioturbatie (mollen), na coupe: ca. 50cm diep, aan bodem Fe en Mn afzettingen, geen strakke aflijning, komvormig	Greppel, Late ME	Stalen: HK2 Vondst: V21, V22
1	2	1	*	15/11/2021	ovaal diameter max. 4m	*	nvt.	2AB	vaag, homogeen, grijs, zandig, bioturbatie (mollen), na coupe: ca. 2m diep bewaard, enkele lagen, veel bioturbatie, geen strakke aflijning, vlakke bodem Enkel vondsten in AAVL en bovenste laag: versinterde stukjes, schrabber, post-ME aw	Waterkuil	Stalen: PB1 - PB2 - HK3 Vondst: V8, V11, V32
1	3	1	*	16/11/2021	lineair 1,5m x 0,4m	*	N-Z	*	duidelijk, heterogene vulling, zandig met brokken klei, Fe, metaal, bruin glas met opschrift VICKS, grijsbruin, geen bioturbatie	kuil, post-ME recente verstoring	*
1	4	1	*	16/11/2021	lineair/lens, 3,5m x 0,87m	*	N-Z	4AB	vaag, heterogene laag, met brokken houtskool (hard + veel) vlekken oranjebruine leem duidelijk bioturbatie/ mollen, na coupe: ondiep bewaard, max. 20 cm diep bewaard. Kuil met onregelmatige bodem	Windval of kuil?	*
1	5	1	*	16/11/2021	rechthoekig/ovaal; 2,9m x 2,1m	*	O-W	5AB	duidelijk, homogeen, zandig, bruin met vlekken grijs, houtskool, mangaan, bioturbatie door mollen en wormen, ligt in een natuurlijk spoor, na coupe: ca. 2m diep bewaard, vlakke bodem, steile rechte wanden, mangaanbandje, drie lagen	waterkuil?	*
1	6	1	*	19/11/2021	lineair, 10mx0,72m	*	O-W	PRO2	duidelijk, homogeen, lichtbruin-grijs, Fe, Ma, bioturbatie, mangaanspikkels, stopt in westelijke rand werkput, na coupe: V-vormige greppel, ca. 50cm diep bewaard, sterk uitgelooft, sporen, gley	Greppel, Rom	*
1	7	1	*	19/11/2021	lineair, 0,9mx	snijdt sp 8	N-Z	7-8 AB	duidelijk, homogeen, bruin, houtskool, aardewerk, metalen nagels, Bioturbatie 2, donkere mineralen, licht humeus, na coupe: komvormig profiel, ca. 30cm diep bewaard	greppel, post-ME	Vondst: V9, V10

Sporenlijst

1	8	1	*	19/11/2021	lineair, 0,6x1m	wordt door-sneden door sp7	NO-ZW	cp 7-8 AB	duidelijk, homogeen, lichtgrijs-bruin, houtskool, bioturbatie, na coupe: V-vormig profiel, sterk uitgeloozd, ca. 30cm diep bewaard	greppel, ROM	Vondst: V18
1	9	1	*	19/11/2021	circulair; 0,62x0,84m	*	N-Z	9AB	duidelijk, homogeen, grijsbruin, bioturbatie, houtskool, humeus coupe: ongeveer 16cm diep bewaard, 1 laag, zelfde vulling als aanlegvlak	kuil, recent?	*
1	10	1	*	19/11/2021	rechthoekig; 0,3x1,06m	*	NW-ZO	10AB	duidelijk, homogeen, bruin, houtskool, bioturbatie, Fe, coupe: zeer ondiep bewaard, 1 laag, zelfde vulling als aanlegvlak	kuil, post-ME	Vondst: V31
1	11	1	*	19/11/2021	rechthoekig 0,5mx0,7m	*	NW-ZO	11AB	duidelijk, heterogeen, bruin, bioturbatie, gevlekt coupe: spoor ongeveer 20cm diep bewaard, 1 laag	kuil recent	*
1	12 ~ sp7	1	*	19/11/2021	lineair, 1mx	maakt hoek met sp7	O-W	12AB	duidelijk, homogeen, zandig, bruin-grijs, bioturbatie, Fe, HK, na coupe: greppel met vlakke bodem, ca. 40 cm diep bewaard, vulling vrij heterogeen, sporen van mollengangen en wormengangen, 1 laag	Greppel, post-me	Vondst: V15, V16, V19, V20
1	13	1	*	19/11/2021	ovaal; 0,4x0,3m	over-snijdt sp12	NO-ZW	*	duidelijk, homogeen, bruin, zandig	kuil	*
1	14	1	*	19/11/2021	lineair; 0,3mx0,4m	*	O-W	14AB	duidelijk, heterogeen, bioturbatie, zandig, lichtbruin, na coupe: gevlekte vulling, ca. 20cm diep bewaard, heterogene vulling met fijne laagjes in bodem, zelfde vulling als greppel 7	greppel	*
1	15	1	*	19/11/2021	lineair; 1,3mx 0,27m	*	O-W	*	duidelijk, heterogeen, bioturbatie, zandig, lichtbruin, zeer ondiep, zelfde vulling als greppel 7	greppel	*
1	16	1	*	19/11/2021	rechthoekig; 1,75m x 1,20m	*	NW-ZO	*	kuil, bruine vulling	kuil, post-ME	Vondst: V3
1	19	1	*	25/11/2021	lineair, zeer onregelmatig lengte 26m	*	O-W	19AB	sterk uitgeloozd, Fe, Mn, aardewerk, vuursteen, rare uitloper naar oosten toe, geërodeerd? na coupe: max. 30 cm diep bewaard, 2 geulen, lichtgrijze vulling, heterogeen, mangaan, bioturbatie	greppel, geërodeerd, ? Silex, romeinse vondsten	Vondst: V7, V30

1	20	1	*	25/11/2021	rond, diameter 0,5m	*	NW-ZO	20AB	bruine vulling, Fe, Mn, aardewerk, bioturbatie, na coupe: max. 25cm diep bewaard, grillige bodem, vreemde vorm, functie?	Kuil, ROM	Vondst: V12, V13, V57
1	21	1	*	25/11/2021	ovaal, 1,40m x 1m	*	*	21AB	bruine vulling, Fe, Mn, aardewerk, houtskool, bioturbatie, na coupe: max. 25cm diep bewaard, grillige bodem, vreemde vorm, functie?	Kuil, ROM	Vondst: V2
1	22	1	*	25/11/2021	langwerpig, 2,80m x 0,5m	*	O-W	22AB	houtskool, aardewerk, na coupe: ca. 30cm diep bewaard. Verschillende lagen, houtskool, bioturbatie (wormen)	Kuil, ROM	Vondst: V1
1	23	1	*	25/nov	ovaal/ onregelmatig; 2,6m x 1,6m	*	N-Z	23AB	bruine vulling, houtskool, houtskool, verbrande leem in situ, aw, na coupe: verschillende lagen, in situ verbrande leem, ondiep bewaard, ca. 5cm diep bewaard, in situ verbrande leem vlekken, natuurlijke uitloging onder het spoor?	Kuil, ROM	Vondst: V6
1	24	1	*	25/11/2021	ovaal; 1,10m x 0,80m	*	N-Z	24AB	Fe, schrapnel, na coupe: max. 50cm diep bewaard, onregelmatige bodem, bruine vulling	Granaatinslag, WOI,Duits	Vondst: V42
1	25	1	*	25/11/2021	rechthoek/ onregelmatig; 2,80m x 2,20m	*	N-Z	25AB	Bruine vulling, Fe, houtskool, spijkers, vlekken van in situ verbranding, veel bioturbatie (mollen), na coupe: zeer ondiep bewaard, ca. 5 cm max. enkel nog houtskoollaagje te herkennen, vlakke bodem, uitloging onder het spoor natuurlijk?	Kampements -kuil, post-ME	Vondst: V52, V53
1	26	1	*	25/11/2021	langwerpig/ onregelmatig; 3,40m x 1,40m	*	N-Z	26AB	Fe, houtskool, spijkers, bruine vulling met veel houtskool, na coupe: ondiep bewaard, ca. 10cm diep, vlakke bodem, houtskoollaagje, resten van in situ verbranding, heel veel bioturbatie (mollen), slecht bewaard	Kampements -kuil, post-me	Vondst: V58, V59
1	27	1	*	25/11/2021	rechthoekig; 2,2m x 1,6m	*	N-Z	27AB	Fe, houtskool, spijkers, na coupe: ca. 20cm diep bewaard, vulling: brokken houtskool, fijn houtskoollaagje op de bodem, lens van in situ verbrande leem, mollengangen	Kampements -kuil, post-ME	Vondst: V43, V44
1	28	1	*	25/11/2021	onregelmatig/ rechthoekig; 2,20m x 1,40m	*	N-Z	28AB	bruine vulling, houtskool, in situ verbranding, Fe, houtskool, spijkers, na coupe: max. 10 cm diep bewaard, slechte bewaring, houtskoollaagje en inspoelingsbandje op vlakke bodem, mollengangen	Kampements -kuil, post-ME	Vondst: V25, V26

1	29 ~ sp18	1	*	25/11/2021	onregelmatig/ rond; 3,40m x 3,20m	*	*	29AB	Bruine vulling, houtskool, Fe, spijkers, na coupe: ca 40cm diep bewaard, vlakke bodem, rechte wanden, bodem met houtskoollaagje, inspoeling aan de wanden, in het midden in situ verbranding en dikke houtskoollaag, mollengangen	Kampements -kuil, post-ME	Vondst: V24, V35, V45, V46, V47
1	30 ~ sp 17	1	*	25/11/2021	Onregelmatig; 3,50m x 2,60m	*	*	30AB	Bruine vulling, veel houtskool-vlekken, Fe, spijkers, na coupe: max. 20 cm bewaard, op de bodem inspoeling laagjes langs de wanden, houtskoollaag op de bodem, in het midden in situ verbranding leem, mollengangen	Kampements -kuil, post-ME	Vondst: V23, V33, V34, V48, V49, V50, V51
1	31	1	*	26/11/2021	langwerpig, 2,40m x 0,35	*	O-W	31AB	na coupe: ca. 15cm diep bewaard, donkerbruine vulling, 1 laag, houtskoolspikkels? Mn?	greppel, ROM	Vondst: V4, V5
1	32	1	*	26/11/2021	langwerpig, ca. 20m lang	*	NW-ZO	32AB	na coupe: ca. 40cm diep bewaard, 2 lagen, komvormige bodem die geleidelijk breder wordt naar boven toe, onderste laag sterk uitgelopen, veel Mn.	greppel, ?	*
1	33	1	*	3/12/2021	ovaal; 1,90m x 1,70m	*	*	33AB/ CD/EF	bruin, homogeen, duidelijk, na coupe: ca. 2m diep bewaard, trechtervormig profiel met verschillende opvullingslagen, onderin bekisting bewaard bestaande uit fijn vlechtwerk aan de buitenzijde (slecht bewaard) en houten beschoeiing binnenin (matig bewaard), beschoeiing binnenin = 4 opstaande aangepunte palen, 1 ingeklapte plank bewaard (slechte staat) KL33B= kuil in vlak 2; Beschoeiing in vlak 3	Waterput, ROM	stalen: PB3 - PB4 - H1 - B1 - HK1 Vondst: V17, V29, V37, V41
1	36	1	*	3/12/2021	lineair, 16mx1m	doorsne den door sp38	NW-ZO	36AB	vaag, heterogeen, grijsbruin, zandige leem, bioturbatie (mollen en worm), 1 enkele vondst bodemfr. Pomp. Rood aw. na coupe: ca. 40cm diep bewaard, 2 lagen, vage afleiding, uitloging, greppel met komvormige bodem	greppel, ROM?	Vondst: V36
1	37	1	*	3/12/2021	rechthoek; 3,5x2m	in zelfde "lijn" en oriëntati e als SP38	N-Z	37AB	duidelijk, heterogeen, bruin, veel houtskool, veel nagels, vlek verbrande leem, aw, na coupe: houtskool laagje op bodem kuil, centraal in situ verbrande leem, tot ca. 25cm diep bewaard	kampement -kuil, post-ME	Vondst: V54, V55, V56

1	38	1	*	3/12/2021	rechthoek, afgeronde hoeken 3,5mx3m	door- snijdt greppel Sp36; zelfde lijn en oriëntati e als SP37	N-Z	38AB	duidelijk, heterogeen, bruin, veel houtskool, veel nagels, vlek verbrande leem, aw, in het midden een "hart" van verbrande leem ca. 1mx0,5m in situ verbranding (38A), pijpjes, steengoed, glas, veel nagels, na coupe: ondiep bewaard, ondiepe uitgraving, in het midden in situ verbrande leem	kampement -kuil, post-ME	Vondst: V38, V39, V40
1	39	1	*	3/12/2021	rechtlijnig, ca. 1mx 15cm	*	NW-ZO	39AB	Restant hout, geen duidelijke uitgraving, natuurlijk? Boomwortel? Hout in zeer slechte staat.	recent? Restant boomwortel?	*
1	40 ~ sp7	1	*	3/12/2021	linear	door- snijdt SP41	N-Z/O-W	40AB	greppel, zelfde als sp7, maakt hoek 90°	greppel, post-ME	Vondst: V27, V28

17 VONDSTENLIJST

Inventaris vondsten

Inventaris nr.	WP	Spoor	Vlak	Profiel	Laag	Datum	Materiaal soort	Verzamelmwijze (AAVL, Cp, Afw, Pnt, Bemo, Residu)	Aantal/MAE	Datering	Opmerking (vormspecificaties, bewaarskwaliteit, stalen, tekeningnummer, natuurlijk/antropogeen, primair/ secundair, ...)
1	1	22	1	22AB	*	26-11-'21	AW	cp	3	ROM	1 wand kruikwaar, zandig rozig baksel, veel kwarts 1 wand amfoor?, beige baksel, zandig, veel grote kwarts, chamotte 1 wand handgevormd, reducerend gebakken aardewerk, 1 zijde kamsporen, grof baksel met chamotte en HK
2	1	21	1	21AB	*	26-11-'21	AW	cp, AAVL	6	ROM	1 wand terra nigra, klein 4 wanden kruikwaar, 2 verschillende bakfels (zandig oranje/roze; zandig beige dunwandig) 7 fragmenten handgevormd, reducerend gebakken aardewerk, 3 bakfels (algemeen grof bakfel, glimmers, veel HK, grote chamotte). 1 wandscherf met kamsporen
3	1	16	1	*	*	19-11-'21	AW	AAVL	1	Post-ME	1 rand gedraaid oxiderend gebakken aw, grijze kern in bakfel, aan beide zijden loodglazuur
4	1	31	1	31AB	*	26-11-'21	AW	cp	3	ROM	1 fragment kruikwaar, beige, zandig bakfel 3 wandfragmenten tech aw? Ongelijk gebakken, vegetale verschraling 4 fragmenten, reducerend gebakken gedraaid aardewerk, dunwandig, 1 rand, bakfel: zandig, kern gereducerend, afwisselend reducerend, oxiderend en opnieuw reducerend gebakken
5	1	31	1	31AB	*	26-11-'21	MET	cp	1	ROM	1 onherkenbaar fragment metaal
6	1	23	1	23AB	*	23-11-'21	AW	AAVL	1	ROM	1 fragment aw, bruin beige bakfel, grote fragm. chamotte, buitenzijde lijnen zichtbaar, fragm. v. dolium? 1 rand handgevormd aardewerk, slechts deels bewaard, opstaand, bakfel: heel veel HK, grof bakfel
7	1	19	1	19AB	*	23-11-'21	NS	AAVL	2	Steentijd	2 fragmenten silex, waarvan 1 gebroken kling (onderste deel bewaard) met duidelijke voorbereidingsporen en 1 afslag met duidelijk voorbereidingsporen. Silex: bruin aan de randen lichtdoorlatend, veel inclusies, sporen van cortex

Inventaris vondsten

Inventaris nr.	WP	Spoor	Vlak	Profiel	Laag	Datum	Materiaal soort	Verzamelmwijze (AAVL, Cp, Afw, Pnt, Bemo, Residu)	Aantal/MAE	Datering	Opmerking (vormspecificaties, bewaarskwaliteit, stalen, tekeningnummer, natuurlijk/antropogeen, primair/ secundair, ...)
8	1	2	1	2AB	2e helft	17-11-'21		cp	1	?	2 kleine fragmenten van versintering
9	1	7	1	7AB	*	23-11-'21	AW	AAVL	3	Post-ME	1 rand vetvanger, lokaal oxiderend aardewerk, bolle lip, knik in hals, binnenzijde loodglazuur, buitenzijde roetsporen, gereduceerde kern 1 rand gedraaid grijs aw, rand naar buiten geknikt, ronde lip. Baksel: zandig, rozige kern, chamotte 1 wand gereduceerd gedraaid aardewerk, beige-oranje kern, zandig
10	1	7	1	7AB	*	18-11-'21	MET	AAVL	2	*	2 gecorodeerde metalen fragmenten, nagels?
11	1	2	1	2AB	1	17-11-'21	NS	cp	1	?	1 schrabber uit silex, lichtgrijze silex met veel inclusies, sporen van cortex, duidelijk geretoucheerd aan 1 rand
12	1	20	1	20AB	*	26-11-'21	AW	cp	5	ROM	4 wandfragmenten kruikwaar, 2 baksels (zandig beige; zandig oranje) 1 fragment tech aw? Vegetale verschralling 1 rand reducerend gedraaid aardewerk, naar buiten geknikt, fijn zandig baksel, lichtgrijs/beige baksel; 1 wand reducerend gedraaid aardewerk, dikwandig 4 fragmenten handgevoemd gereduceerd aardewerk, waaronder 1 bodemfragment, grof baksel, veel HK, 1 scherf met kamsporen, 1 scherf gesmoord met gladdingslijnen
13	1	20	1	20AB	*	26-11-'21	MET	cp	1	ROM	1 gecorodeerde nagel
14	1	LV	1	*	*	19-11-'21	AW	AAVL	3	Late ME	2 wanden handgevoemd aardewerk 1 wand reducerend gedraaid aw, zandig baksel 1 randfragment, onduidelijke functie, roze baksel, heel veel inclusies: glimmers, chamotte, kwarts

Inventaris nr.	WP	Spoor	Vlak	Profiel	Laag	Datum	Materiaal soort	Verzamelmwijze (AAVL, Cp, Afw, Pnt, Bemo, Residu)	Aantal/MAE	Datering	Opmerking (vormspecificaties, bewaarskwaliteit, stalen, tekeningnummer, natuurlijk/antropogeen, primair/ secundair, ...)
15	1	12	1	12AB	*	18-11-'21	AW	AAVL, cp	3	Late ME	1 wand fijn aw, oxiderend gedraaid, buitenzijde loodglazuur met Cu 2 wanden grijs gedraaid aardewerk, zeer zandig, veel fijne kwarts 4 fragmenten ruw aw, onregelmatige wanden 1 rand gereduceerd grijs gedraaid aw, opstaande, bandvormige lip, teil? 1 stuk aw, niet determineerbaar
16	1	12	1	12AB	*	18-11-'21	BM	AAVL	2	?	1 verbrand brokje leem? 1 stuk donkergrijze zandsteen
17	1	33	1	33	4A	3-12-'21	NS	cp	1	*	1 grote brok natuursteen, soort kalkzandsteen?
18	1	8	1	8AB	*	17-12-'21	AW	AAVL	1	ROM	1 wand handgevormd aw, grof baksel met veel chamotte, ongelijke bakking
19	1	12	1	12AB	*	18-11-'21	NS	cp	1	?	1 stuk bewerkte silex, zeer lichte vuursteen met enkele inclusies, duidelijke bewerkingsporen, mes?
20	1	12	1	12AB	*	18-11-'21	METslak	cp	1	*	brok metaalslak
21	1	1	1	1AB	*	15-11-'21	AW	AAVL	2	Late ME	3 wandscherven reduceerd gedraaid aardewerk, beige roze kern, zeer veel fijne kwarts, zandig 1 brokje tech. Aw? Zeer onregelmatige vorm en bakking
22	1	1	1	1AB	*	15-11-'21	MET	AAVL	1	*	1 gecorodeerde nagel
23	1	17	1	30AB	*	23-11-'21	MET	AAVL	1	Post ME	koperen belletje, stukjes, slecht bewaard
24	1	18	1	29AB	*	23-11-'21	MET	AAVL	4	Post ME	3 gecorodeerde ijzeren nagels/ staafjes 1 gesmeden afgebroken haak?
25	1	28	1	28AB	*	26-11-'21	glas	AAVL	2	Post ME	2 stukken lichtgroen glas, geen duidelijke vorm
26	1	28	1	28AB	*	26-11-'21	MET	AAVL	ca. 25	Post ME	verschillende gecorodeerde nagels 1 zeshoekig gecorodeerde metalen plaatje, mogelijks kop nagel 1 fragment van mogelijke avegaar-boor

Inventaris nr.	WP	Spoor	Vlak	Profiel	Laag	Datum	Materiaal soort	Verzamelwijze (AAVL, Cp, Afw, Pnt, Bemo, Residu)	Aantal/MAE	Datering	Opmerking (vormspecificaties, bewaarskwaliteit, stalen, tekeningnummer, natuurlijk/antropogeen, primair/ secundair, ...)
27	1	40	1	40AB	*	26-11-'21	NS	AAVL	1	*	1 brokje kwartsiet
28	1	40	1	40AB	*	26-11-'21	AW	AAVL	1	?	1 wandscherf, lichtbeige zandig baksel, niet verder determineerbaar
29	1	33	1	33AB	*	3-12-'21	BM	cp	2	ROM	1 stuk imbrex 1 fragment tegula
30	1	19	1	19AB	*	23-11-'21	AW	AAVL	7	ROM	10 scherven oranje kruikwaar, waarvan 9 wanden en 1 fragment van een greep 1 bodemfragment TN 2 scherven gedraaid gereduceerd aw, waarvan 1 wand en 1 greepje. Zandig baksel, bruin baksel, kwarts. Greepje in de vorm van een puntige knop. 1 stukje wand, wit aardewerk met sporen van laagje glazuur? recent? 1 stuk aardewerk zeer zandig, niet verder determineerbaar 1 wand handgevormd grof aardewerk, niet verder determineerbaar 1 hardgevormd cilindervormig voorwerp met een diameter van ca. 3cm en een hoogte van ca. 2cm, in het midden doorboord, ongelijk gebakken, soort proen? onderdeel van weven?
31	1	10	1	10AB	*	23-11-'21	AW	cp	1	Post-ME	1 stuk aw, roodgebakken met aan 1 zijde loodglazuur
32	1	2	1	2AB	laag 1	15-11-'21	AW	AAVL	3	Post ME	uit bovenste laag 1 wandfragment grijs gedraaid aardewerk 1 pijpensteeltje, kleipijp, versierd, geen verdere determinatie 1 fragment aardewerk, handgevormd, zeer ruw, patina aanwezig
33	1	17	1	30AB	*	23-11-'21	AW	AAVL	1	Late ME	1 wandfragment hoogversierd aw
34	1	17	1	30AB	*	23-11-'21	MET	AAVL	8	Post ME	8 gecorodeerde nagels
35	1	18	1	29AB	*	23-11-'21	AW	AAVL	2	Post-ME	6 fragmenten van eenzelfde kan/ kookpot, lokaal gedraaid oxiderend gebakken, buitenzijde loodglazuur, binnenzijde loodglazuur + Cu, 1 oor, rand met dekselgeul 1 wand lokaal gedraaid rood aw, binnenzijde loodglazuur

Inventaris vondsten

Inventaris nr.	WP	Spoor	Vlak	Profiel	Laag	Datum	Materiaal soort	Verzamelmwijze (AAVL, Cp, Afw, Pnt, Bemo, Residu)	Aantal/MAE	Datering	Opmerking (vormspecificaties, bewaarskwaliteit, stalen, tekeningnummer, natuurlijk/antropogeen, primair/ secundair, ...)
36	1	36	1	*	*	3-12-'21	AW	AAVL	1	ROM	1 bodemfragment pompejaans rood bord, beige baksel met bruinere kern
37	1	33	1	33AB	4A	23-11-'21	AW	cp	2	ROM	1 rand soort kruikwaar? Lijnen aan buitenzijde, open vorm, diameter ca. 12cm 1 fragment kruikwaar
38	1	38	1	38AB	*	3-12-'21	AW	AAVL	3	Post-ME	1 bodem kruik steengoed, Raeren, vlakke bodem, diameter ca. 8,5 cm, enkele ringen, verder geen versiering 2 pijpensteeltjes en 1 pijpenkop uit pijpaaarde, gebruiksporen (roet)
39	1	38	1	*	*	3-12-'21	Glas	AAVL	1	Post ME	1 wand glas, aan buitenzijde decoratie, doorzichtig glas
40	1	38	1	*	*	3-12-'21	MET	AAVL	ca. 32	Post ME	30-tal gecorodeerde nagels, 1 ijzeren plaat (zwaar gecorodeerd)
41	1	33	1	33AB	4B	2-12-'21	BM	cp	1	ROM	stuk bouw materiaal uit keramiek, vermoedelijk tegula?
42	1	24	1	24AB	*	26-11-'21	MET	cp	1	WO I	duitse granaat (kop + scherven huls) nr aan ring kop deels bewaard: HZ 167??18???0M???OV Duitse percussie-ontsteker type H.Z. 16 57,5mm model 1916 gedateerd 1918
43	1	27	1	27AB	*	26-11-'21	AW	cp	1	Post-ME	kleipijpje, steeltje
44	1	27	1	27AB	*	26-11-'21	MET	cp	ca. 20	Post ME	ca. 20 tal nagels, zwaar gecorodeerd
45	1	29	1	29AB	*	26-11-'21	AW	cp	1	Post-ME	1 kleipijpje kopje, stukje steel
46	1	29	1	29AB	*	26-11-'21	MET	cp	20	Post ME	20 tal nagels, verschillende lengtes, zwaar gecorodeerd
47	1	29	1	29AB	*	26-11-'21	BM	cp	4	Rom	resten van tegulae
48	1	30	1	30AB	*	28-11-'21	AW	cp	2	Post-ME	6 stukjes steel van kleipijpje (sommige versierd) 1 wand lokaal oxiderend gebakken gedraaid aw, loodglazuur aan binnenzijde

Inventaris nr.	WP	Spoor	Vlak	Profiel	Laag	Datum	Materiaal soort	Verzamelmwijze (AAVL, Cp, Afw, Pnt, Bemo, Residu)	Aantal/MAE	Datering	Opmerking (vormspecificaties, bewaarskwaliteit, stalen, tekeningnummer, natuurlijk/antropogeen, primair/ secundair, ...)
49	1	30	1	30AB	*	28-11-'21	MET	cp	ca. 40	Post ME	ca. 40 zwaar gecorodeerde nagels
50	1	30	1	30AB	*	28-11-'21	bot	cp	1	*	1 stuk dierlijk bot, verbrandingssporen
51	1	30	1	30AB	*	28-11-'21	BM	cp	2	*	1 stuk vermoedelijk daktegels, oranje zandig baksel 1 stuk mortel, beige met bordeaux laagjes gemarmerd
52	1	25	1	25AB	*	28-11-'21	MET	cp	15	Post ME	15 zwaar gecorodeerde nagels
53	1	25	1	25AB	*	28-11-'21	AW	cp	2	Post-Me	1 wand steengoed, grijs, ongeglazuurd 2 stukjes pijpsteeltjes
54	1	37	1	37AB	*	3-12-'21	bot	AAVL	1	*	1 stuk bot (dierlijk) zwaar verweerd
55	1	37	1	37AB	*	3-12-'21	aw	AAVL	2	Post-ME	1 fragment steeltje kleipijp 1 wandscherf gedraaid reducerend gebakken aw, donkergrijs baksel, zandig veel kwarts
56	1	37	1	37AB	*	3-12-'21	MET	AAVL	13	Post ME	13 sterk gecorodeerde nagels
57	1	20	1	20AB	*	23-11-'21	AW	AAVL, cp	12	ROM	5 scherven gedraaid gereduceerd gebakken aw, waarvan 1 slecht bewaard randje 7 wanden handgevormd aardewerk
58	1	26	1	26AB	*	26-11-'21	MET	cp	13	POST-ME	13tal zwaar gecorodeerde nagels ijzer 1 geplooid ijzeren band (beslag?) gecorodeerd 1 stuk ijzer gecorodeerd beslag? 1 stuk lood, onregelmatige vorm
59	1	26	1	26AB	*	26-11-'21	NS	cp	1	POST-ME	1 wetsteen, speerpuntvormig, in drie gebroken (oude breuk), duidelijke gebruikssporen, steensoort? 1,5 cm hoog, ca. 20cm lang

18 MONSTERLIJST

WP	SP / Prof	Vlak	Sector/vak/ Kwad	Datum	Soort staal	Coupe/ Kwad nr.	Info verzamelwijze (AAVL, Cp, Afw, ...) aantal lagen, aanbevolen behandeling /doel analyse, maaswijdte, X Y Z coördinaten bij 3D	Foto nr.	Aantal /volume	Staal naam volledig	Staal nr.
1	2 Water-kuil	1	laag 1-2	17/11/2021	Pollenstaal	CP 2a	cp, laag 1-2, pollenanalyse, houtschool	Ja	1 profiel 50cm	PB1	PB1
1	2 Water-kuil	1	laag 3-4	17/11/2021	Pollenstaal	CP 2a	cp, laag 3-4, pollenanalyse, houtschool	Ja	1 profiel 50cm	PB2	PB2
1	33 Water-put	1	laag 4 <u>buiten</u> vlechtwerk	3/12/2021	Pollenstaal	CP 33EF	cp, laag 4 <u>buiten</u> de mantel, pollenanalyse, houtschool analyse	Ja	1 profiel 50cm	PB3	PB3
1	33 Water-put	1	laag 4 binnen vlechtwerk (A-B-C-D)	3/12/2021	Pollenstaal	CP 33EF	cp, laag 4 <u>binnen</u> de mantel (laag 4 A-B-C-D), pollenanalyse, houtschool analyse	Ja	1 profiel 50cm	PB4	PB4
1	33 Water-put	1	hout, bekisting	3/12/2021	Houtstaal	CP 33EF	cp, hout van de bekisting waterput (verticale, aangepunte paal), houtstaal, houtdeterminatie, dendro? Matige bewaring	*	1 stuk	H1	H1
1	33 Water-put	1	laag 4B	3/12/2021	Bulkstaal	CP 33EF	cp, bulkstaal van laag 4B binnen bekisting waterput, macroresten, pollen, houtschool?	*	1 emmer (ca. 7L)	B1	B1
1	33 Water-put	1	laag 1	3/12/2021	houtschool-staal	CP 33AB	cp, houtschool-staal laag 1 waterput, 14C-datering	*	redelijk veel, goede brokken	1	1
1	1 Greppel	1	laag 1	17/11/2021	houtschool-staal	CP 1AB	cp, houtschool-staal laag 1 spoor 1, 14C-datering	*	enkele brokjes	2	2
1	2 Water-kuil	1	laag 2	17/11/2021	houtschool-staal	CP 2AB	cp, houtschool-staal laag 2 spoor 2, 14C-datering	*	enkele goede brokjes	3	3

19 NATUURWETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Waarderingsrapport palynologie

EARTH Project 2025-019 Kortrijk - Koffiehoekstraat

M.T.I.J. Gouw-Bouman

Rapport EARTH Integrated Archaeology Rapporten 2025-019

Opdrachtgever ABO Consultancy

© 2025 www.earth-now.com

Resultaten waardering

Monsters

Bij de opgraving aan de Koffiehoekstraat in Bissegem, Kortrijk, is een pollenbak geslagen in de onderste opvulling (gebruiksfase) van een waterkuil (spoor 2).¹ In opdracht van ABO Consultancy is deze pollenbak bemonsterd voor een palynologische waardering. Het monster is genomen op 10 cm van de top van de pollenbak (onderste deel laag 3) (afbeelding 1). Dit deel van de pollenbak bevatte wat houtskool, wat wellicht nog voor een datering gebruikt zou kunnen worden. Doel van de waardering is een evaluatie van het aanwezige materiaal voor een eventuele analyse ter beantwoording van de onderzoeksvraag. De vraag die met betrekking tot dit monster is gesteld is om een landschapsreconstructie te maken ten tijde van het gebruik van de waterkuil.

Afbeelding 1. De pollenbak met vulling van de waterkuil (spoor 2). Het pollenmonster is afkomstig van een diepte van 10 cm vanaf de top van de pollenbak (naar links in de foto).

Methode

De bereiding van de preparaten werd verzorgd door mw. A.L. Philip van het paleoecologisch laboratorium van de Universiteit van Amsterdam. Van alle monsters is 1 ml genomen, de bereiding geschiedde volgens de standaardbereiding voor pollenmonsters². Aan het monster is een lycopodiumtablet toegevoegd met daarin 18407 *Lycopodium clavatum* sporen. De waardering werd uitgevoerd met behulp van een doorvallend-lichtmicroscop, met vergrotingen tot 1000x. Bij de waardering is gekeken naar de conservering, concentratie en de diversiteit van de pollenassemblage en de aanwezigheid van

¹ Pype et al. 2022.

² Faegri & Iversen, 1989.

non-pollen palynomorfen (NPP). Tevens is gekeken naar de mogelijkheden van dit monster in relatie tot de beoogde onderzoeksdoelen en is indien mogelijk een schatting van de ouderdom gemaakt.

Resultaten

In het preparaat is geen pollen, sporen of NPP aangetroffen (tabel 1). Het is dan ook niet mogelijk om het preparaat verder te analyseren.

Monster	Conservering	Concentratie	Diversiteit	Wilde planten	Cultuur	HK	Advies
Kortrijk S2, 10 cm	-	-	-	-	-	+-	Nee

Tabel 1. Resultaten van de waardering. HK = Houtskool

Advies

Het is niet mogelijk om verder palynologisch onderzoek aan dit monster uit te voeren.

Referenties

Faegri, K. & Iversen, J. 1989. Textbook of Pollen Analysis. Wiley & Sons, Chichester

Pype, P., J. Coenaerts en S. Merchie. 2022. Nederzettingssporen uit de vroeg-Romeinse periode en aanwijzingen voor een Frans kampement tijdens de Slag van Kortrijk 1792? Archeologisch vervolgonderzoek door middel van een vlakdekkende opgraving te Bissegem, Kortrijk (West-Vlaanderen). ABO Archeologische rapporten 1711, Gent.

